

המכון לאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR ZIONIST STRATEGIES

הגירה מישראל: בעיה או הזדמנות?

אורי אלטמן

עריכה: עמית איזנמן

דצמבר 2019

טבת תש"ף

המכון לאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR ZIONIST STRATEGIES

המכון לאסטרטגיה ציונית הוא גוף עצמאי הפועל למען שמירת צביונה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל על פי עקרונות מגילת העצמאות.

המכון פועל לשמירת זכויות האדם במדינת ישראל ברוח עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל.

המכון פועל למען הידוק הקשר בין יהודי התפוצות למדינת ישראל על פי ערכי הציונות.

המכון עוסק בעריכת מחקרים, כתיבת תכניות והגשתן, הדרכת מנהיגים צעירים, ייזום כינוסים, סמינרים, סיורים ופעילויות אחרות למען חיזוקה של מדינת ישראל כביתו הלאומי של העם היהודי.

The Institute for Zionist Strategies is an independent non-partisan organization dedicated to the preservation of the Jewish and democratic character of the state of Israel, according to the principles of Israel's Declaration of Independence.

The Institute strives to promote human rights within Israel in the spirit of the principles of freedom, justice, integrity, and peace as prescribed by the Jewish Heritage.

The Institute strives to fortify the bond between the Jews in the Diaspora and the state of Israel, according to the values of Zionism.

The Institute engages in research, formulation and advancement of programs, training of young leadership, organization of policy conferences, seminars, and field study missions, and in other activities to strengthen the State of Israel as the National Homeland of the Jewish People.

בית החברה האזרחית, יפו 224, מיקוד : 94383 ירושלים

224 Jaffa St., 94383 Jerusalem

Tel. +972-2-5817196

<https://izs.org.il/he/> ; info@izs.org.il

המחקר נערך בתמיכת ההסתדרות הציונית.

תוכן עניינים

5.....	תקציר
9.....	1. מבוא
10.....	1.1 טרמינולוגיה של הגירה
11.....	1.2 טרנס-לאומיות
12.....	1.3 הגדרת ההגירה מישראל
14.....	1.4 מאזן ההגירה ..
15.....	1.5 מתודולוגיה
17.....	1.6 מבנה המחקר
18.....	2. גורמים להגירה מישראל ומאפייניה
18.....	2.1 מיורדים למהגרים
20.....	2.2 הגורמים להגירה מישראל בעבר
21.....	2.3 הגורמים להגירה מישראל בשנים האחרונות
23.....	2.4 בריחת המוחות
25.....	2.5 ביקורת על ההגירה בחברה המקור
26.....	2.6 קהילה אתנית דומה במדינת היעד
27.....	2.7 המצב הביטחוני בישראל
29.....	3. נתוני ההגירה מישראל
29.....	3.1 נתוני ההגירה מישראל מאז קום המדינה
30.....	3.2 נתוני ההגירה מישראל בשנים האחרונות
33.....	3.3 מהגרים מישראל על פי מקום לידה
35.....	3.4 הגירה : השוואה בינלאומית

36.....	3.5	פיזורם הגיאוגרפי של המהגרים מישראל
38.....	3.6	הגירת אקדמאים מישראל
43.....	4	מאפייני המהגרים מישראל בארצות הקולטות
44.....	4.1	טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית
47.....	4.2	הישראלים בארה"ב
49.....	4.2.1	חינוך
50.....	4.2.2	הקמת ה-IAC
53.....	4.2.3	זהות ישראלית : מפסיביות לאקטיביות
57.....	4.2.4	זהות יהודית וזהות ישראלית
58.....	4.3	הישראלים בגרמניה
64.....	4.4	הישראלים באנגליה
69.....	5	סיכום

תקציר

מחקר זה בחן את תופעת ההגירה מישראל בעשורים האחרונים ואת מאפייני היוצאים מישראל בארצות אליהם היגרו.

פרק 1 פותח בסקירה מבואית של נושא המחקר ודן במושגים הבסיסיים בתחום. החל מן הטרנספורמציה בטרמינולוגיה של ההגירה מישראל, עבור בתופעת הטרנס-לאומיות וכלה במאזן ההגירה. מלבד זאת, יוצגו בפרק זה המתודולוגיה אשר הנחתה את המחקר וכן את המבנה שעל פיו הוא נערך.

פרק 2 סוקר את הגורמים להגירה מישראל ואת מאפייניה בעבר ובהווה. הפרק מתאר את השינוי שעברה החברה הישראלית בתפיסתה את המהגרים: ממבט ביקורתי ונוקב על הפניית העורף שלהם כלפי החזון הציוני ועד למבט מכיל וכמעט מעריץ, המקווה כי עוד ישובו בעתיד הקרוב. ביטויים שליליים דוגמת אמירתו המפורסמת של יצחק רבין שהגדיר את העוזבים "כנפולת של נמושות", מתחלפים ביחס מקבל ולעיתים אוהד כלפי הישראלים שעזבו את הארץ והצליחו מבחינה מקצועית וכלכלית. הסיבה המרכזית להגירה מישראל בעשורים האחרונים היא הרצון בשיפור רמת החיים הכלכלית. על אף המציאות הביטחונית המורכבת הקיימת בישראל, שיקול זה הוא בעל משמעות מינורית בהחלטה לעזוב. למעשה, המהגרים מישראל דומים באופן כללי

למהגרים רבים ברחבי העולם המחפשים הזדמנויות כלכליות ומקצועיות חדשות במדינות עשירות ומפותחות, תוך שמירה על קשר עם המשפחה והחברה בארץ המוצא, משימה שנעשתה לפשוטה עם השימוש הנרחב באינטרנט.

פרק 3 מציג נתונים מספריים עדכניים של המהגרים מישראל בעשורים האחרונים. כפי שעולה מהנתונים, ההגירה מישראל בעשור האחרון נמצאת בירידה משמעותית ואינה נחשבת לחריגה ביחס לעולם. הן שיעור העוזבים והן מאזן ההגירה (ההפרש בין מספר הישראלים היוצאים ובין מספר הישראלים החוזרים) נמצאים בשנים האחרונות במגמת קיטון משמעותית. יש לציין ששיעור העוזבים בשנים שבאו לאחר המחאה החברתית בקיץ 2011 לא השתנה. על פי הנתונים נראה שהשפעתה של המחאה על ההגירה מישראל הייתה דלה ביותר, אם בכלל. כמו כן, חלק משמעותי מבין המהגרים הם עולים חדשים, כך שפעמים רבות התנודה במספר המהגרים היא פועל יוצא של העלייה לישראל בשנים אלו. שיעור גבוה של הגירה נמצא בקרב בעלי השכלה גבוהה, שהתקדמותם המקצועית כרוכה באופן מובנה בשהות בת מספר שנים באוניברסיטאות בחו"ל. על מקבלי ההחלטות לפעול בכדי לאזן את המצב שנוצר ולאפשר קרקע נוחה לחזרה לישראל עבור העוזבים בכלל והאקדמאים בפרט.

פרק 4 מתאר את קהילות הישראלים המרכזיות בעולם כיום : בארה"ב, בגרמניה ובאנגליה. רובם של המהגרים מישראל מגיעים לארה"ב והקהילה הישראלית במקום הפכה בשנים האחרונות לקהילה מאורגנת ואף לבעלת כוח פוליטי. ארגוני הקהילה מנסים להתמודד עם היחלשות הזהות הישראלית והזהות היהודית בקרב בני הדור השני להגירה הנוטים להיטמע באופן מלא בסביבה האמריקאית בה גדלו. הישראלים בגרמניה יוצאי דופן לעומת מהגרים אחרים מישראל: הם נחשבים לחילוניים יותר ולבעלי עמדות ביקורתיות יותר כלפי ישראל. בעוד שרובם של המהגרים מישראל גאים בישראליותם ומהרהרים לעיתים קרובות בחזרה לישראל, חלק משמעותי מהישראלים בגרמניה עזבו את ישראל בתחושה שלילית ואינם רואים את עצמם שבים אליה בעתיד. על אף ההד התקשורתית שיצא לישראלים בגרמניה בכלל ובברלין בפרט, מחקרים שנעשו בשנים האחרונות אומדים את מספר הישראלים המתגוררים כיום בגרמניה בכ-25 אלף, כ-4% בלבד מסך הישראלים בתפוצה. לעומת הישראלים בגרמניה, הישראלים באנגליה מרגישים תחושות חיוביות כלפי ישראל ורבים מהם אף מהרהרים באפשרות לחזור אליה. הקרבה היחסית בין אנגליה לישראל לעומת מדינות דוברות אנגלית אחרות, האוניברסיטאות המובילות ואפשרויות התעסוקה האטרקטיביות הפכו את אנגליה ליעד הגירה נוח יחסית. גם הקהילה הישראלית באנגליה נמצאת בתהליכי התארגנות כלכלית

ופוליטית לאור הניתוק הקיים בין הקהילה הישראלית לקהילה היהודית המקומית, ניתוק הקיים ברוב מדינות ההגירה.

פרק 5 דן בממצאים שעלו במהלך העבודה ומציע כי אחרי יותר מ-70 שנה שבהם מדינת ישראל עברה טרנספורמציה ממדינה ענייה הקולטת פליטים למעצמה כלכלית וביטחונית, נדמה שהביטחון העצמי הישראלי צריך להיות איתן גם אל מול הישראלים שבתפוצה. על מדינת ישראל לא לראות בהם איום על חוסנה הפנימי אלא לבנות להם גשר לחיזוק הזהות הישראלית, בעיקר אצל בני הדור השני הנוטים להיטמע בסביבה בה גדלו, וכן לאפשר להם נתיב חזרה מזמין שיגדיל את סיכויי שיבתם לישראל בעתיד.

1.מבוא

כאשר נשאלה נערה בת להורים ישראלים המתגוררים מספר שנים בארה"ב האם תיתכן מבחינתה אפשרות להתחתן עם בן זוג לא יהודי היא ענתה במהירות – כן, ואף הסבירה שההורים שלה חינוכו אותה לשפוט בן אדם אך ורק על פי האופי שלו ולא על פי הרקע שלו. כשהוריה של הנערה שמעו את דברי בתם הם הבינו שאמירתם הוצאה מהקשרה: הם התכוונו לכך שאין לשפוט אדם לפי מוצאו, בהקשר הישראלי, כלומר אם הוא אשכנזי או ספרדי, אך הם מעולם לא חשבו על משמעותה של אמירה כזו בסביבה שאינה יהודית.¹

סיפור זה מתמצת את אתגר הזהות הניצב בפניהם של הישראלים המתגוררים תקופה משמעותית ברחבי העולם: לאילו ערכים לחנך את ילדיהם בסביבה לא יהודית, מחוץ למדינת ישראל, בניסיון לגשר בין הזהות היהודית, הישראלית והאמריקאית במקרה לעיל.

במחקר זה העמדנו את אתגר הזהות של הישראלים היורדים בתוך קונטקסט רחב יותר: בחנו את הגורמים השונים שהובילו להגירה מישראל, סקרנו את נתוני ההגירה מישראל בשנים האחרונות ותיארנו את מאפייני ההתאקלמות החברתית והכלכלית של המהגרים מישראל בשלוש מדינות יעד פופולריות: ארה"ב, גרמניה ואנגליה.

---

¹ Gold, S. J., & Phillips, B. A. (1996). *Israelis in the United States*. The American Jewish Year Book, 96, pp. 51-101. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23605896.pdf>

כעת נדון בכמה מן המושגים המרכזיים העומדים בבסיס העבודה, במתודולוגיה על פיה נערך המחקר וכן במבנה הכללי שלו.

1.1. טרמינולוגיה של הגירה

המושג "ירידה" נוצר כהיפוכו של מושג ה"עלייה". השיבה לארץ ישראל לאורך הדורות נתפסה כעלייה מבחינה רוחנית.² התנועה הציונית, ובהמשך גם מדינת ישראל, אימצו את הטרמינולוגיה הזו וראו בכל יהודי המהגר לישראל "עולה" המקיים מטרה נעלה, ואילו העוזב אותה הוא "יורד" הנוטש את החלום הציוני.³ ראש הממשלה המנוח יצחק רבין אף כינה בעבר את היורדים כ"נפולת של נמושות",⁴ ובכך ביטא את יחסה השלילי של החברה הישראלית למהגרים ממנה. ההגירה מהארץ נתפסה כפוגעת בחוסן הישראלי, במאבק הדמוגרפי, וכמחלישה את החברה המתמודדת עם אתגרים רבים מבחוץ. מנחם בגין חישב את חומרת הבעיה בהקשר הצבאי: "מאז קום המדינה איבדנו כתוצאה מירידה ארבע אוגדות ושתים עשרה חטיבות".⁵ לעומת זאת, בעשרים השנים האחרונות ניתן להבחין בשינוי ביחס החברה בישראל כלפי ה"יורדים", שינוי המתבטא בראש ובראשונה בשינוי הטרמינולוגיה. כעת כבר לא מדובר ב"יורדים" אלא ב"עוזבים", "מהגרים", או בביצוע

² אריה מורגנשטרן, 2002. יהדות הגולה והכמיהה לציון 1240–1840. תכלת 12, עמ' 51–100. אוחזר מתוך:

<http://tchelet.org.il/download/magazine/tch12%20morgenstern.pdf>

³ יוסף גורני, 2000. העוד נוע תנוע - היש מקום לציונות באלף השלישי? עיונים בתקומת ישראל, 10, עמ' 14–5. אוחזר מתוך:

<https://in.bgu.ac.il/bgi/iyunim/10/1.pdf>

⁴ יצחק רבין, בראיון לכבוד יום העצמאות, 1976.

⁵ ינון כהן, 1990. הסכסוך הישראלי-ערבי והירידה מן הארץ. מגמות, לב (4), עמ' 433–447.

”רילוקיישן”, שינוי המבטא הטמעה של מונחים גלובליים אל תוך השיח הישראלי.⁶ גם באמצעי התקשורת ניתן להבחין במודעות או בכתבות העוסקות בהקלת תהליך העזיבה. במקרים מסוימים אף עולה הגאווה המשפחתית או הישראלית בנציג המשפחה שנסע מעבר לים אל הלא נודע והצליח.

1.2. טרנס-לאומיות

מעבר אוכלוסייה ממקום למקום על מנת להביא לשיפור ברמת החיים או להשגת הזדמנויות חדשות קיים כבר מאות ואלפי שנים. לקראת סוף המאה ה-20 ותחילתה של המאה ה-21 מתאפיינת תופעת ההגירה בקווי מתאר השונים מבחינות מסוימות מהאופן שבו התקיימה בעבר, ואף ניתן לה “שם חדש” המתמקד בחלק הזהותי של המהגר: “טרנס-לאומיות”. על פי תיאורה זו, הגירה מוסברת כתהליך דינמי בו המהגרים שומרים על קשר משמעותי עם מולדתם תוך כדי תהליכי קליטה בארץ ההגירה. כך המהגרים נמצאים בקשר עם הקבוצה האתנית אליה השתייכו בארץ מולדתם, עם אותה הקבוצה האתנית המפוזרת במקומות אחרים בעולם וכן עם האוכלוסייה המארחת בארץ היעד אליה היגרו.⁷ התפתחות אמצעי התקשורת ובראשם האינטרנט, וכן פתיחות המדינות המארחות למהגרים ללא דרישה להיטמעותם, הביאו

⁶ Gold, S. J., & Phillips, B. A. (1996). *Israelis in the United States*. The American Jewish Year Book, 96, pp. 51-101. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23605896.pdf>

⁷ עוזי רבהון ולידך לב ארי, 2011. *ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית*. מוסד ביאליק.

להזדמנות יוצאת דופן לנסות ולשפר את רמת החיים הכלכלית או להיפתח להזדמנויות מקצועיות חדשות במדינות המארחות.

1.3. הגדרת ההגירה מישראל

ישנה מחלוקת בין החוקרים כיצד להגדיר את הישראלים במדינות השונות וממילא יש לכך השפעה על הערכת מספרם של הישראלים המתגוררים כיום מחוץ למדינת ישראל. ההגדרה הצרה ביותר היא שמהגרים ישראלים הם אזרחי ישראל שהתגוררו בישראל בעבר בלבד, ו/או נולדו בישראל.⁸ הגדרות רחבות יותר כוללות גם את צאצאיהם בני דור שלישי של הישראלים שהיגרו, וכן אזרחים יהודים המחזיקים באזרחות ישראלית וחשים זיקה עמוקה לישראל אף שמעולם לא גרו בה. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) מגדירה כמהגר אזרח שחי בישראל לפחות מספר חודשים, ואז עזב למשך יותר משנה.⁹ הגדרה זו מתבססת על הגדרות האו"ם: "מהגר בין-לאומי הוא כל אדם המשנה את המדינה המשמשת למגוריו בשגרה. מהגר לטווח ארוך הוא אדם העובר מדינה שאיננה משמשת למגוריו בשגרה, לפרק זמן של שנה ויותר".¹⁰

⁸ Cohen, Y., & Haberfeld, Y. (1997). **The number of Israeli immigrants in the United States in 1990.**

Demography, 34(2), 199-212. Retrieved from: <https://link.springer.com/content/pdf/10.2307/2061699.pdf>

⁹ למ"ס. מאגר תושבים ישראלים בחו"ל. אוקטובר 2012. אוחר מתוך:

<https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/tec/tec32/tec32.pdf>

¹⁰ המלצת האו"ם למפקדי 2010, מתוך למ"ס. מאגר תושבים ישראלים בחו"ל. אוקטובר 2012. אוחר מתוך:

<https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/tec/tec32/tec32.pdf>

הגירה ממדינת מוצא למדינת יעד על מנת להביא לשיפור ברמת החיים הובילה גם מאות אלפי ישראלים לאורך שנותיה של מדינת ישראל להגר לארצות עשירות יותר. אמנם ההגירה מישראל מתאפיינת בתופעות שחלקן ייחודיות להגירה מישראל דוגמת המצב הביטחוני בישראל ויחסה השלילי באופי יחסי של החברה כלפי המהגרים, אך התופעה כשלעצמה איננה יוצאת דופן. ארץ היעד המועדפת אליה היגרו ישראלים רבים לאורך השנים היא ללא ספק ארה"ב, הנתפסת הן כעשירה וכמתקדמת יותר והן כמאפשרת הזדמנויות רבות ומגוונות. עשרות אלפי ישראלים נוספים היגרו לאורך השנים לקנדה, אנגליה, גרמניה ולאוסטרליה, בעוד שאלפים אחרים היגרו להולנד, לצרפת ולרוסיה.

על פי מאזני ההגירה המצטברים והגדרות הלמ"ס, מאז קום המדינה ועד סוף שנת 2017 כ-732 אלף ישראלים יצאו ולא חזרו לאחר שהייה ממושכת בחו"ל (שנה או יותר).¹¹ עם זאת, אומדן זה כולל גם את אלו שנפטרו בחו"ל. על פי שיעורי התמותה של הלמ"ס, מוערך מספר הישראלים שנפטרו בחו"ל בין 133 ל-171 אלף, כך שאומדן מספר הישראלים השוהים בחו"ל בסוף 2017 נע בין 561 ל-599 אלף תושבים. חשוב לציין שאומדן זה אינו כולל ילדים שנולדו בחו"ל לישראלים השוהים שם.

---

¹¹ למ"ס, הודעה לתקשורת. יציאות וחזרות בשנת 2017 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות. אוגוסט 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/242/01_19_242b.pdf

הגדרת היורדים של הלמ"ס בעייתית בשני מקרי קצה: במקרה הראשון מדובר בעולים חדשים, שלאחר כמה חודשים או שנים החליטו לעזוב את ישראל. כאלה הם לדוגמה עולים ממדינות חבר העמים שלאחר תקופת זמן מועטה בישראל היגרו למדינות אחרות.¹² במקרה השני אלו הם ישראלים השוהים שנים ספורות בחו"ל שלאחריהן הם מתעתדים לחזור לישראל, דוגמת אקדמאים או עובדים בתעשיית ההיי-טק.¹³ כאמור, גם אוכלוסיות אלו נכללות במניין ההגירה של הלמ"ס.

1.4. מאזן ההגירה

מדד חשוב במיוחד אליו יש להתייחס בשיח העוסק בירידה מהארץ הוא "מאזן ההגירה", כלומר ההפרש בין מספר הישראלים היוצאים לשהייה של שנה ויותר בחו"ל ובין מספר הישראלים שחזרו לאחר שהייה של שנה ויותר בחו"ל.¹⁴ הגדרה חשובה נוספת של הלמ"ס היא "שיעור מאזן ההגירה": מאזן ההגירה בשנה מסוימת חלקי סך האוכלוסייה הממוצעת בישראל בשנה זו. נתון זה מאפשר השוואה בין אוכלוסיות בגדלים שונים ומסייע לאיכות ההשוואה בין תופעת ההגירה מישראל כיום לבין התופעה בעבר, וכן בין ישראל למדינות נוספות.

מאזן ההגירה של הישראלים בשנת 2017 היה שלילי ועמד על 5.8 אלף ישראלים. זהו מאזן ההגירה הנמוך ביותר שנצפה בישראל מאז שנת

---

¹² בשנת 2017 לדוגמה, כ-55% מהיוצאים לחו"ל היו עולים חדשים בעצמם, כאשר 44% מתוכם עלו משנת 2013 ואילך.
¹³ למ"ס, הודעה לתקשורת. יציאות וחזרות בשנת 2017 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות. אוגוסט 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/242/01_19_242b.pdf
¹⁴ אדגיש שנתון זה איננו קשור למספר העולים החדשים המגיעים לישראל מדי שנה.

2010 (אז נרשם מאזן שלילי של 5.4 אלף). לשם השוואה, בשנים 2001 ו-2002 מאזן ההגירה היה כ-19 אלף בשנה, ומאז שנת 2008 מאזן ההגירה כבר איננו דו-ספרתי, לראשונה מאז תחילת שנות ה-90. מכיוון שמאזני ההגירה הם נתונים מספריים ולא כמות יחסית באחוזים, הירידה הניכרת במאזן ההגירה מתעצמת עוד יותר בעקבות הגידול באוכלוסייה בישראל מ-4.6 מיליון ב-1990 ל-8.7 מיליון תושבים ב-2017. המסקנה מנתונים אלו היא ששנת 2017 (ולפניה שנת 2016) הייתה כמעט השנה הטובה ביותר מבחינת נתוני ההגירה מישראל בעשרות השנים האחרונות.

1.5. מתודולוגיה

המחקר הנוכחי מורכב הן מהיבטים כמותניים והן מהיבטים איכותניים. החלק הכמותני של המחקר נוגע להצגת נתוני המהגרים מישראל בשנים האחרונות. קיימת מחלוקת בקרב החוקרים כיצד להגדיר מיהו "ישראלי יורד" ואת מי לכלול תחת ההגדרה "ישראלים בתפוצה". את הגדרתו של הישראלי היורד בחרתי לאמץ מן הלמ"ס ובה עשיתי שימוש במחקר זה.

לעומת זאת, לגבי מספר הישראלים בתפוצה בחרתי לאמץ את גישת ארגון ה-IAC ומרכז כהן ללימודים יהודיים בני זמננו של אוניברסיטת ברנדייס הכוללים תחת ההגדרה "ישראלים אמריקאים" גם את ילדיהם

של המהגרים בני הדור השני.¹⁵ החלטה זו נבעה מכך שילדים אלו מוגדרים לרוב על ידי הוריהם כישראלים. מהגרים ישראלים רבים משתדלים לחשוף את ילדיהם לתרבות ישראלית ולשפה העברית, ואכן בני הדור השני במדינות ההגירה מגדירים את עצמם כישראלים אמריקאים (לדוגמה במקרה האמריקאי) ולא כיהודים אמריקאים.

באשר למהגרים הישראלים בגרמניה ובאנגליה השתמשתי בנתונים הזמינים העוקבים אחר התנודות במספרם של החברים בקהילות הישראליות שם. עיקר הנתונים במחקר נלקחו מפרסומים שונים של הלמ"ס וכן ממחקרים שניסו לאמוד את מספר הישראלים בקהילות השונות בתפוצה.

החלק האיכותני של המחקר נועד לדון בגורמים להגירה מישראל וכן לנסות ולהציף במצב התאקלמותם של הישראלים בקהילות התפוצה השונות. לשם כך נעזרתי במחקרים ממוקדים שנעשו על קהילות אלו בשנים האחרונות. מבט רב-פנים זה יוכל לספק תמונה עשירה יותר לגבי מציאות ההגירה מישראל בתקופה זו.

---

¹⁵ כך נמסר לי מנציגות ארגון ה-IAC בבוסטון.

1.6. מבנה המחקר

בפרק 2 אציג את הגורמים להגירה מישראל בעבר ובשנים האחרונות, וכן אדון במאפיינים הייחודיים של ההגירה מישראל אל מול ההגירה ממדינות אחרות בעולם.

בפרק 3 אסקור את הנתונים המספריים לגבי תפוצת הישראלים בעולם. אשווה את הנתונים לתופעת ההגירה במדינות אחרות בעולם ואבחן את מגמות ההגירה מישראל בעבר ובתקופה הנוכחית. כמו כן, אקדיש מקום לתופעת "בריחת המוחות" ולהיקפה.

בפרק 4 אנסה לאפיין את זהותם של הישראלים שהיגרו לשלוש מדינות יעד פופולריות: ארה"ב, גרמניה ואנגליה. אעמוד על מצב התאקלמותם בארצות היעד ועל האתגרים הניצבים לפתחם בעתיד הקרוב.

בפרק 5 אדון בממצאים שעלו לאורך המחקר ואציע כיוון תפיסה שונה של המהגרים הישראלים בתפוצה מזו הרווחת כיום.

2. גורמים להגירה מישראל ומאפייניה

2.1. מיורדים למהגרים

ההגירה מישראל נתפסה בעבר כסותרת לחלוטין את האידיאולוגיה הציונית, ובאופן מסוים גם כיום. הגירה זו מכונה בשם "ירידה", בניגוד ל"עלייה" המבטאת את השיבה לארץ ישראל לאורך הדורות.¹⁶ לראשונה, מושגי ה"עלייה והירידה" ביחס לארץ ישראל הוזכרו בסיפורי אברהם: "וַיְהִי רָעַב, בְּאֶרֶץ; וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם, כִּי-כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ",¹⁷ וכן: "וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ, וְלוֹט עִמּוֹ הַנְּגַבָּה".¹⁸ מספר דורות לאחר מכן, כשבני יעקב באו ממצרים לארץ ישראל בכדי לקבור את אביהם הם נקראו "עולים": "וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחִיו, וְכָל-הָעֲלִים אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת-אָבִיו".¹⁹ בהמשך קיבלה טרמינולוגיה זו משמעות של עלייה רוחנית, תוך שהיא מופיעה בספרות חז"ל באמירות כמו "הכל מעלין לארץ ישראל"²⁰ ו-"וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות".²¹

התנועה הציונית אימצה את המונח הרואה בכל יהודי המהגר לישראל "עולה" המקיים מטרה נעלה, וכל המהגר ממנה כ"יורד", עוזב ונוטש את החזון הציוני, שאחת ממטרותיו העיקריות היא עלייה יהודית

¹⁶ ראה עוד על כך אצל אריה מורגנשטרן, 2002. יהדות הגולה והכמיהה לציין 1240–1840. תכלת 12, עמ' 51-100. אוחזר מתוך: <http://tchelet.org.il/download/magazine/tch12%20morgenstern.pdf>

¹⁷ בראשית יב, י.

¹⁸ בראשית יג, א.

¹⁹ בראשית נ, יד.

²⁰ משנה, כתובות יג, יא.

²¹ תלמוד בבלי, קידושין, דף סט, א.

וקיבוץ גלויות.²² ראש הממשלה המנוח יצחק רבין אף כינה את היורדים בראיון לכבוד יום העצמאות ב-1976 כ"נפולת של נמושות", כאשר באותה שנה בעיתון "דבר" האשימו את היורדים ב"בריחה משדה הקרב". הנשיא לשעבר חיים הרצוג אמר ב-1984 ש"הירידה היא ביטוי לחולי המקונן בנו. אני מקווה שאיננו ממאיר".²³ ככלל, היחס בחברה הישראלית למהגרים ממנה נתפס בעבר כשלילי ביותר וראה בהם גורם הפוגם בחוסן הישראלי, פוגע במאבק הדמוגרפי ומחליש את החברה המתמודדות עם אתגרים רבים מבחוץ. מנחם בגין חישב את חומרת הבעיה בהקשר הצבאי: "מאז קום המדינה איבדנו כתוצאה מירידה ארבע אוגדות ושתיים עשרה חטיבות".²⁴ אליעזר שביד התייחס לחומרת התופעה ואמר ש"מספר היהודים הנושאים בעול מתמעט. פחות ידיים עושות. ביטחונם הקיומי של הנשאים פוחת".²⁵ ניתן להבחין בתחושת החשש הקיומית של היהודים הנשאים מאחור בישראל, ואת הדאגה לעתיד המפעל הלאומי המשותף.

לעומת זאת, החל משנות ה-80 ובעיקר בעשרים השנים האחרונות, ניתן להבחין בשינוי ביחס החברה בישראל כלפי ה"יורדים", שינוי המתבטא קודם כל בשינוי הטרמינולוגיה. כבר לא מדובר ביורדים אלא בעוזבים,

---

²² רות גביזון, 2009. שישים שנה לחוק השבות: היסטוריה, אידאולוגיה, הצדקה. מרכז מציל"ה למחשבה ציונית, יהודית, ליברלית והומניסטית. אוחר מתוך: <http://www.metzilah.org.il/webfiles/fck/file/shvut%20final.pdf>

²³ גדעון אלון. המחזל הגדול של מניעת הירידה. הארץ, ינואר 1984.

²⁴ ינון כהן, 1990. הסכסוך הישראלי-ערבי והירידה מן הארץ. מגמות, לב (4), עמ' 443.

²⁵ אליעזר שביד. הירידה כהליך של התפרקות. מערב, יוני 1981.

במהגרים או בכאלה שביצעו רילוקיישן, מונח המבטא הטמעה של מונחים גלובליים אל תוך השיח הישראלי. בקרב חלקים מהחברה הישראלית הגידול בהיקף ההגירה של אוכלוסייה צעירה לווה בתפיסה חדשה ש"הירידה" היא מימוש זכותו של הפרט לדאוג לרווחתו. תפיסה זו הייתה בבואה לשינוי עמוק יותר בחברה הישראלית שבא לידי ביטוי בנטייה לאינדיבידואליות ובהחלשת המחויבות לערכי הציונות.²⁶

בשנים האחרונות מגמה זו התעצמה: באתרי אינטרנט ישראלים ניתן להבחין במודעות או בהצעות להקלת תהליך העזיבה, וכמובן כתבות המאדירות ישראלים שהצליחו מעבר לים ומהווים גאווה ישראלית.²⁷ היו שטענו שההגירה מישראל היא הוכחה להצלחת הציונות, הלגיטימיות הניתנת להגירה מעידה שישראל הפכה למדינה נורמלית ככל שאר המדינות.²⁸ ההגירה מישראל למדינות מערביות אחרות לטובת שיפור המעמד הכלכלי האישי או המימוש העצמי בתחומי האקדמיה והתרבות, הפכה לאפשרות שוות ערך לזו של החיים בישראל.

2.2. הגורמים להגירה מישראל בעבר

המהגרים מישראל בעשורים הראשונים שלאחר הקמת המדינה היו ברובם ילידי חו"ל שבאו לישראל, לא התאקלמו באופן מיטיבי והחליטו

²⁶ לילך רוזנברג-פרידמן, 2016. 'העלייה בירידה והירידה בעלייה': מאבק לעלייה, נשירה ועזיבת הארץ כבבואה לעשור של ניגודים. העשור הרביעי תשל"ח-תשמ"ח, עמ' 269-291. אוחר מתוך:

https://lisa.biu.ac.il/files/lisa/shared/hlyyh_hvrydh_vhvrydh_blyyh.pdf

²⁷ דנה גוטרזון. לא רק גל גדות: הישראלים שעושים את זה בחו"ל ובגדול. אפריל 2018. אוחר מתוך:

<https://www.mako.co.il/study-career-career/Article-a8185d56e7ec261006.htm>

²⁸ מיה סלע. עירית כץ רצה למרחקים ארוכים. הארץ, אוגוסט 2012. אוחר מתוך:

<https://www.haaretz.co.il/gallery/literature/1.1808108>

שעליהם להמשיך למדינה שלישית או לחזור למדינת המוצא. עם השנים נעשה מספר ילידי ישראל רב על מספר המהגרים אליה, כך ששיעור ילידי הארץ בקרב המהגרים מישראל הפך למשמעותי יותר. לעובדה זו לא הייתה השפעה על היקף ההגירה שלא השתנה באופן ניכר ואשר עמד על 4,000-20,000 מהגרים בשנה בין השנים 1948-1980.²⁹

גלי ההגירה הגדולים מישראל התרחשו בשנים שלאחר מלחמת יום כיפור ומלחמת לבנון הראשונה. ב-1974 נרשם מספר המהגרים הגבוה ביותר מאז קום המדינה כך שמספר היוצאים מהארץ היה כמעט שווה למספר העולים החדשים באותה השנה. קבוצה גדולה מתוך גלי ההגירה הללו היו העולים ממדינות ברית המועצות, אשר חוו קשיים תרבותיים שונים תוך כדי אובדן מעמד חברתי משמעותי שהיה להם במדינת המקור.³⁰

2.3. הגורמים להגירה מישראל בשנים האחרונות

בעשרים השנים האחרונות הסיבה העיקרית להגירה מישראל היא הרצון לשיפור איכות החיים הכלכלית.³¹ על אף שמדינת ישראל משתייכת כבר מספר עשורים לעולם המפותח ואף חברה בארגון המדינות העשירות והמתקדמות בעולם, ה-OECD,³² עדיין ישנן מדינות

²⁹ סרגיו דלהפרגולה, 2017. אוכלוסיית ישראל בעשור השלישי: מגמות והקשרים. עיונים בתקומת ישראל 11, ישראל-1967-1977: המשכיות ומפנה, עמ' 185-220. אוחרז מתוך: <https://in.bgu.ac.il/bgi/iyunim/6777/dp.pdf>

³⁰ שם, שם.

³¹ ליאור דטל. עולים לברלין? שיעור ההגירה מישראל ב-2012 - הנמוך מאז קום המדינה. דה מרקר, אוקטובר 2014. אוחרז מתוך: <https://www.themarket.com/news/1.2458382>

³² יוסף זעירא, 2018. כלכלת ישראל. ידיעות ספרים, ספרי עליית גג.

לא מעטות המדורגות באופן מסורתי מעל לדירוגה של ישראל במדדים חשובים, ונחשבות כיעד מועדף להגירה בעיני הישראלים. בעוד שבעבר תהליך ההגירה היה חד-כיווני ולווה בהתנתקותם של המהגרים מאורח החיים והזהות בהם החזיקו במדינת המקור, הרי שבעשורים האחרונים אנו עדים להגמשת המעבר בין המדינות. כיום רואים את ההגירה כחלק מתהליכים טבעיים של גלובליזציה המאפשרים למהגרים להיות בקשר טוב יותר מאי-פעם עם הסביבה שהשאירו במדינת המקור. כך ההגירה אינה מובנת כהפניית עורף לעבר אלא כהתקדמות טבעית לעתיד כלכלי ומקצועי טוב יותר.

בסקר שפורסם בעיתון הארץ נטען ש-37% מהישראלים מצהירים שהם שוקלים מעבר לארץ אחרת בעתיד, אולם רק 2% מכלל הנסקרים מציינים שהם בטוחים בכך ומבחינתם מדובר רק בעניין של זמן.³³ הסקר מעלה שהקושי להתקדם כלכלית בישראל הוא הסיבה המרכזית למחשבות על הגירה (55%), לעומת 15% שצינו את חוסר השוויון בנטל, 12% שצינו את הרצון לנסות חיים ותרבות אחרים ו-7.7% שטענו כי המצב הביטחוני הוא הסיבה המרכזית להגירה אפשרית. הנטייה לשקול מעבר לארץ אחרת בולטת במיוחד בקרב מצביעי שמאל, בני גיל הביניים 30-49, חילונים ושכירים, וכן אצל תושבי הדרום וגוש דן. יחד עם זאת,

---

³³ סיון קלינגבייל ושני שילה. יש לי ארץ אחרת: למה כמעט 40% מהישראלים שוקלים לעזוב. הארץ, ינואר 2013. אוחזר מתוך: <https://www.haaretz.co.il/magazine/1.1884838>

נתוני ההגירה מישראל בפועל מראים על ירידה בשיעור ההגירה בשנים האחרונות.³⁴ אחד ההסברים לכך הוא היציבות הכלכלית היחסית ושיעורי הצמיחה הגבוהים בישראל בעשור האחרון אל מול חוסר יציבות בשווקים רבים בעולם מאז המשבר הכלכלי ב-2008, ובכללם ארה"ב, יעד ההגירה המועדף על רוב הישראלים.

חשוב לציין בהקשר זה שלמעלה משליש מבין המהגרים מישראל לאורך השנים הם עולים חדשים ממדינות ברית המועצות לשעבר, שלא הסתגלו באופן מיטבי לחיים בישראל והיגרו ממנה כעבור תקופה יחסית קצרה.³⁵

2.4. בריחת המוחות

ישראל, כמו מדינות אחרות בעולם, מתמודדת עם הגירה של שכבת האוכלוסייה הנחשבת למשכילה, תופעה המכונה "בריחת המוחות" (Human capital flight ; brain drain). השוק הישראלי מוגבל מבחינת גודלו ועל כן האפשרויות המקצועיות המקומיות העומדות בפני אקדמאים ישראלים מצומצמות לעומת האפשרויות שפתוחות בפניהם מעבר לים. פרופ' דלה פרגולה טוען שמדד הניידות של מדינת ישראל מפותח מאוד בזכות שיתופי פעולה אקדמיים רבים של אוניברסיטאות בישראל עם אוניברסיטאות בעולם, וכן בזכות התלות התעשייתית

---

³⁴ ארחיב על כך בפרק הבא העוסק בנתונים מספריים של המהגרים מישראל מאז 1990.
³⁵ למ"ס, הודעה לתקשורת. לקט נתונים לרגל יום המהגר הבין-לאומי. דצמבר 2017. אוחר מתוך : https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2017/371/11_17_371b.pdf

ביצוא לחו"ל, כך שדרכם של אקדמאים ישראלים ללימודי תארים מתקדמים ולמשרות מחקר באקדמיה מעבר לים סלולה היטב.³⁶ נתוני הלמ"ס אכן מראים ששיעור המהגרים המשכילים מישראל גבוה במיוחד לעומת שאר האוכלוסייה,³⁷ כפי שארחיב בפרק הבא.

על מנת להתקבל כאיש סגל מן המניין בפקולטות רבות באוניברסיטאות המובילות בישראל קיימת חובת לימודים בחו"ל. בנוסף, מספר מסיימי הדוקטורט באוניברסיטאות גבוה באופן משמעותי ממספר התקנים הקיימים למרצים ולחוקרים. כלומר, אקדמאים הרוצים להתפתח מקצועית בישראל נמצאים במסלול מובנה שבו הם מוכרחים לעזוב את הארץ, לפחות למספר שנים. יתר על כן, בחלק מהפקולטות למדעי הטבע ישנם לימודים מתקדמים הכרוכים בניסויים יקרים ובציוד שלא תמיד קיים בישראל. חוקרים הנמצאים על סף פריצת דרך מדעית יודעים שהמעבדות והציוד שיעמדו לרשותם בישראל לא יאפשרו להם להגיע לאותו הגילוי המחקרי עליו הם עומלים שנים רבות.³⁸ מעל לכל הסיבות הללו נמצא כמובן פער המשכורות בין מרצים וחוקרים בישראל לאלו שבארה"ב. בארה"ב שכר האקדמאים נחשב לאטרקטיבי במיוחד בשל

---

³⁶ סיון קלינגבייל ושני שילה. יש לי ארץ אחרת: למה כמעט 40% מהישראלים שוקלים לעזוב. הארץ, ינואר 2013. אוחזר מתוך: <https://www.haaretz.co.il/magazine/1.1884838>

³⁷ למ"ס, הודעה לתקשורת. מקבלי תארים אקדמיים מישראל ששהו בחו"ל שלוש שנים ויותר ב-2018. ספטמבר 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/300/06_19_300b.pdf

³⁸ אריה דיין. בריחת המוחות מהארץ: מימדי התופעה הגיעו לשיאים שלא היו מוכרים בעבר. דה מרקר, יולי 2006. אוחזר מתוך: <https://www.themarker.com/markets/1.372101>

ההכרח להיות תחרותי בניסיון להתמודד עם הביקוש לחוקרים בשוק הפרטי המציע משכורות גבוהות ביותר.³⁹

2.5. ביקורת על ההגירה בחברה המקור

על אף השפעת הגלובליזציה ושכלול יכולת התקשורת בין מדינות ואזורים שונים בעולם, ההגירה מישראל עודנה מתאפיינת באלמנטים ייחודיים המבחינים אותה ממדינות מערביות אחרות.

ראשית, אצל חלק לא מבוטל מהישראלים ההגירה מישראל מקוטלגת כשלילית, גם אם פחות מאשר בעבר. זאת לעומת האור החיובי שבהם נתפסים לרוב המהגרים ברחבי העולם בעיני חברת המוצא שלהם.⁴⁰ ההחלטה לעבור למדינה אחרת על מנת להביא לשיפור ברמת החיים או במטרה להיפתח למרחבי תרבות נוספים מתפרשת כהחלטה לגיטימית ואף חיובית, המבטאת חלק מהיתרונות שהחיים במאה ה-21 מאפשרים. לעומת זאת, גם לאחר השינויים הרבים שהחברה הישראלית עברה – לרבות שינויים באופי היהודי והציוני של הישראלים ובמרכזיותה של ארץ ישראל באתוס הישראלי – עזיבת הארץ נתפסת כנושאת מטען שלילי ועמוסה בפרשנויות ובביקורות. כך בעוד שהמהגר ששב לארץ מוצאו נחשב כמודל לחיקוי בעיני רבים, המהגר מישראל

³⁹ דן בן-דוד. עזיבת הארץ המובטחת: מבט על אתגר ההגירה מישראל. מחקרי שורש, מאי 2019. אוחזר מתוך: <http://shoresh.institute/research-paper-heb-emigration.pdf>

⁴⁰ עוזי רבהון ולילך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

ייתקל בביקורת ישירה או עקיפה על עצם החלטתו להגר למדינה

אחרת.⁴¹

2.6. קהילה אתנית דומה במדינת היעד

מאפיין נוסף הנוכח בהגירה הישראלית הוא קיומה של קהילה אתנית

במדינת היעד הדומה לזו שהייתה בארץ המקור, מאפיין זה משמעותי

במיוחד בנוגע להגירה לארה"ב. למהגר מישראל ישנה אפשרות יוצאת

דופן למצוא קהילה הדומה במאפיינים אתניים רבים לזאת שאותה עזב

– קהילת יהודי ארה"ב.⁴² היהודים בארה"ב מתחזקים קהילות חזקות,

עשירות, החולשות על מגוון רחב של צמתי חיים ומתאפיינות בכוח

פוליטי וכלכלי יוצא דופן, יותר מאשר כל קהילה אתנית אחרת

בארה"ב.⁴³

אפשרותו של המהגר מישראל להצטרף לקהילה המקיימת אורח חיים

הדומה במרכיבים רבים לזה שניהל בארץ המקור הופכת את תהליך

ההגירה לנוח בהרבה, ומסייעת לו לשמור על זהותו היהודית באופנים

בהם היא הגיעה לידי ביטוי בחייו בישראל.⁴⁴ בשנים האחרונות בולטת

תופעה שבה ישראלים רבים המתגוררים ברחבי העולם מתאגדים וחיים

במעין קהילה ישראלית מעבר לים, הפועלת לשימור התרבות

⁴¹ מאיר דורון. ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית זו התופעה החשובה ביותר ביהדות ארה"ב ב-30 השנים האחרונות. israeli life usa, ספטמבר 2015. אוצר מתוך:

https://israelilifeusa.com/israelis_in_america/israelies_in_the_news/6468

⁴² עוזי רבהון ולילך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

⁴³ Tivnan, E. (1987). *The lobby: Jewish political power and American foreign policy*. Simon & Schuster.

⁴⁴ אמנם בפרק ג' ארחיב על כך שהישראלים בארה"ב ובשאר העולם מקיימים קהילות נפרדות מאלו של היהודים המקומיים, ולעיתים קרובות אף מתקיים מתח בין הקהילה היהודית המקומית לבין זו הישראלית.

הישראלית, לדיבור השפה העברית ולחיזוק הקשר לחיים בישראל.⁴⁵ קיומה של קהילה ישראלית איתנה החולשת על תחומי חיים רבים הופכת את ההגירה לפשוטה עוד יותר, ולעיתים עד כדי יצירת מודל חדש של ישראליות הצומח דווקא מחוץ לגבולות ישראל.⁴⁶

2.7. המצב הביטחוני בישראל

הבחנה משמעותית נוספת בין ההגירה מישראל להגירה ממדינות אחרות היא המניע להגירה. לא מעט ישראלים בוחרים להגר בעקבות המצב הביטחוני המתוח בארץ, עובדה יוצאת דופן אל מול ההגירה ממדינות מערביות אחרות אשר בהן המצב הביטחוני איננו מהווה סיבה לעזיבה. גם בשנים הנחשבות "שקטות" מבחינה ביטחונית ישנם לא מעט נפגעים מתקריות ביטחוניות, בדרך כלל בסמוך לאחד הגבולות אך לעיתים גם בערים הגדולות. השירות הצבאי המהווה בישראל חובה אזרחית ושירות המילואים שרבים לוקחים בו חלק מביאים לכך שישראלים רבים מכירים באופן אישי משפחות שכולות או נפגעות טרור. כל אלו גורמים לתחושה של חיים בעימות צבאי תמידי שאין בו מנוחה, כאשר גם העתיד הנראה לעין לא מביא בקרבו ימי שלום ושלווה. המצב הביטחוני המתוח והחשש שמבצע צבאי גדול יכול לפרוץ בטווח הזמן הקרוב משפיעים על ההחלטה להגר למדינות "רגועות", ללא מצב

⁴⁵ איילה אור-אל. ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית (IAC) מתרחב. YNET, ספטמבר 2013. אוחר מתוך: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4429457,00.html>

⁴⁶ עוזי רבהון ולילך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

ביטחוני-צבאי בעייתי, או לפחות ללא תחושה של מאבק תמידי עם מדינות שכנות.⁴⁷

יחד עם זאת, הנתונים הסטטיסטיים מראים שלמעט התקופות שלאחר מלחמת יום כיפור ומלחמת לבנון הראשונה, בהם מקובל לטעון שהיו גלי הגירה משמעותיים מישראל,⁴⁸ האירועים הביטחוניים השכיחים בישראל לא הגבירו את ההגירה מישראל באופן משמעותי.⁴⁹ כך שגם אם הגורם הביטחוני משחק תפקיד אצל קבוצת מהגרים מסוימת, נראה שבתקופה זו הגורם העיקרי לעזיבת הישראלים את הארץ הוא האופציה הכלכלית והמקצועית הממתינה להם מעבר לים. בהקשר זה מעניין לציין שישנם חוקרים הטוענים שאין די בגורמים אלו על מנת להשפיע על אזרח להגר, ובדרך כלל מדובר במאפיינים הללו המשולבים עם זהות יהודית וישראלית חלשה.⁵⁰ עובדה זו מאפשרת לטעון שהמצב הביטחוני בישראל הוא בעל משמעות חלקית ביותר כאשר עוסקים בנושא ההגירה מישראל, ושקיומה של זהות ישראלית וציונית חזקה מאזנת את האנומליה שבחיים בישראל, וממזערת את המצב הביטחוני לנתון כמעט חסר משמעות, לפחות בהקשר הזה.

---

⁴⁷ יוגב קרסנטי, 2014. מדיניות חדשה לטיפול במהגרים הישראלים: לעזור ליורדים להישאר יהודים. המכון למדיניות העם היהודי. אוחר מתוך: <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2014/03/לעזור-ליורדים-להשאר-יהודים.pdf>; יהודה שוחט. ילדי העולים יורדים מהארץ: "זה בדיוק כמו בישראל, רק בלי הצרות". YNET, יוני 2017. אוחר מתוך: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4972199,00.html>

⁴⁸ ארחיב על כך בפרק הבא.
⁴⁹ שלמה פישר (ראש פרויקט). מצב העם היהודי: הערכה שנתית 2017 תשע"ז. המכון למדיניות העם היהודי, 2017. אוחר מתוך: <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2017/JPIIAA2017HEB.pdf>

⁵⁰ עוזי רבהון ולילך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

3. נתוני ההגירה מישראל

3.1. נתוני ההגירה מישראל מאז קום המדינה

על פי הלמ"ס, אומדן הישראלים השוהים בחו"ל נכון לסוף שנת 2017 נע בין 561 אלף ל-599 אלף תושבים, כאשר מספר המהגרים הכולל לאורך השנים הוא כ-725 אלף ישראלים, כולל נפטרים. אומדן זה אינו כולל ילדים שנולדו בחו"ל לישראלים השוהים בחו"ל. על פי ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית (IAC; Israeli-American Council),⁵¹ בארה"ב בלבד מתגוררים נכון לסוף שנת 2017 כ-800 אלף ישראלים, כולל ילדים שנולדו לישראלים השוהים בחו"ל.⁵² על פי המשרד לקליטת עלייה ישנם כ-800 אלף ישראלים בחו"ל, כולל ילדים שנולדו לישראלים בחו"ל.⁵³

מאז קום המדינה מקובל לכלול שני גלי הגירה משמעותיים מישראל: הראשון, בשנים שלאחר מלחמת יום כיפור. השני, בשנים שלאחר מלחמת לבנון הראשונה. על פי נתוני הלמ"ס, לגל הראשון ניתן למצוא בסיס בנתונים⁵⁴ ואילו לגל השני קשה למצוא מגמה ברורה בנתונים,⁵⁵

⁵¹ הארגון הוקם ב-2007 בלוס אנג'לס על מנת לחזק ולאגד את הישראלים בארה"ב. הארגון פעיל במדינות רבות בארה"ב ונחשב לאחד הארגונים הצומחים והחשובים ביותר בקרב הישראלים שם. אוחר מתוך: <https://www.israeliamerican.org/about>

⁵² את הנתונים קיבלתי ממשרד ה-IAC בבוסטון, ארה"ב, על פי נתונים של מרכז כהן באוניברסיטת ברנדייס.

⁵³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת. **מספר הישראלים החיים בחו"ל**. 2012. אוחר מתוך: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/18c28d55-f7f7-e411-80c8-00155d010977/2_18c28d55-f7f7-e411-80c8-00155d010977_11_7016.pdf

⁵⁴ ראה למשל בלמ"ס. **שנתון סטטיסטי לישראל**. 1982. לוח ד/5. - תושבים יוצאים, לפי תקופת שהות בחוץ לארץ, עמ' 122. אוחר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/shnaton_saruk/shnaton1982_num33.pdf

⁵⁵ ראה למשל בלמ"ס. **שנתון סטטיסטי לישראל**. 1990. לוח 4.4: נסיעות לחוץ לארץ וחזרות של תושבים, לפי תקופת שהות בחוץ לארץ, עמ' 162. אוחר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/shnaton_saruk/shnaton1990_num41.pdf

מכיוון שגידול משמעותי ביוצאים מישראל היה ב-1985 וב-1987 ולא בסמיכות קרובה יותר למלחמה.

3.2. נתוני ההגירה מישראל בשנים האחרונות

כפי שציינתי בחלק המתודולוגי, הגדרת הלמ"ס שמהגר הוא אזרח שחי בישראל לפחות מספר חודשים ועזב אותה לתקופה של יותר משנה תשמש כבסיס לנתונים שיוצגו להלן ולדיון שיבוא בעקבותיהם.

מכיוון שאחוז משמעותי מבין המהגרים מישראל חוזר לארץ לאחר מספר שנים,⁵⁶ הנתון המשמעותי שצריך לעמוד במרכז השיח בנושא ההגירה מישראל הוא לא מספר המהגרים אלא מאזן ההגירה: ההפרש בין מספר הישראלים היוצאים לשהייה של שנה ויותר בחו"ל לבין מספר הישראלים שחזרו לאחר שהייה של שנה ויותר בחו"ל.

מחקר זה יתמקד בנתוני ההגירה מהארץ משנת 1990 ואילך, על מנת להתמקד במאפייני העוזבים בשנים האחרונות. מסגרת זמן זו מאפשרת מיקוד במשמעותה של העלייה הגדולה ממדינות חבר העמים בשנות ה-90 וגם בשינוי בהגירה מישראל בשנים שלאחר מכן, בעקבות קליטה לא מוצלחת של עולים רבים לחיים בישראל.

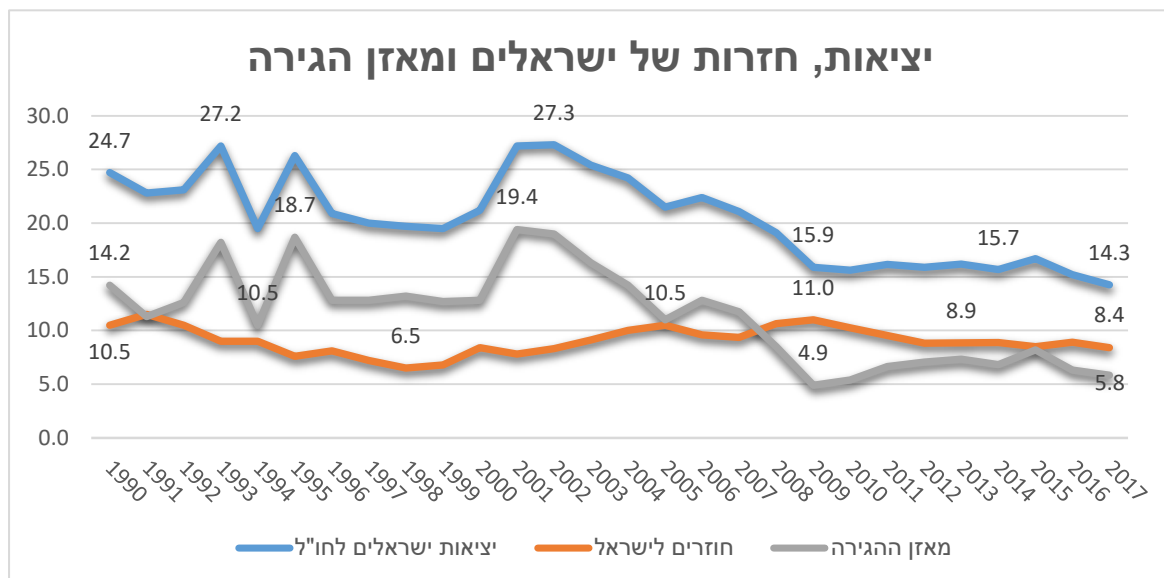
---

⁵⁶ מאיר דורון. ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית זו התופעה החשובה ביותר ביהדות ארה"ב ב-30 השנים האחרונות. israeli life usa, ספטמבר 2015. אוחר מתוך: <https://israelilifeusa.com/israelis-in-america/israelies-in-the-news/6468>; למ"ס, הודעה לתקשורת. לקט נתונים לרגל יום המהגר הבין-לאומי. דצמבר 2017. אוחר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2017/371/11_17_371b.pdf

כפי שניתן לראות בגרף 1, שנות השיא ביציאת ישראלים לחו"ל בעשורים האחרונים היו בעיקר בשנים 2001-2004, שנות האינתיפאדה השנייה (2000-2005) והמשבר הכלכלי (2002-2003). גם השנים 1993 ו-1995 מתאפיינות במספר מהגרים גבוה. כתוצאה מכך, בשנים אלו מאזן ההגירה היה גם הגבוה ביותר.

גרף 1: מספר הישראלים היוצאים והחוזרים ומאזן ההגירה, 1990-

57 **2017**

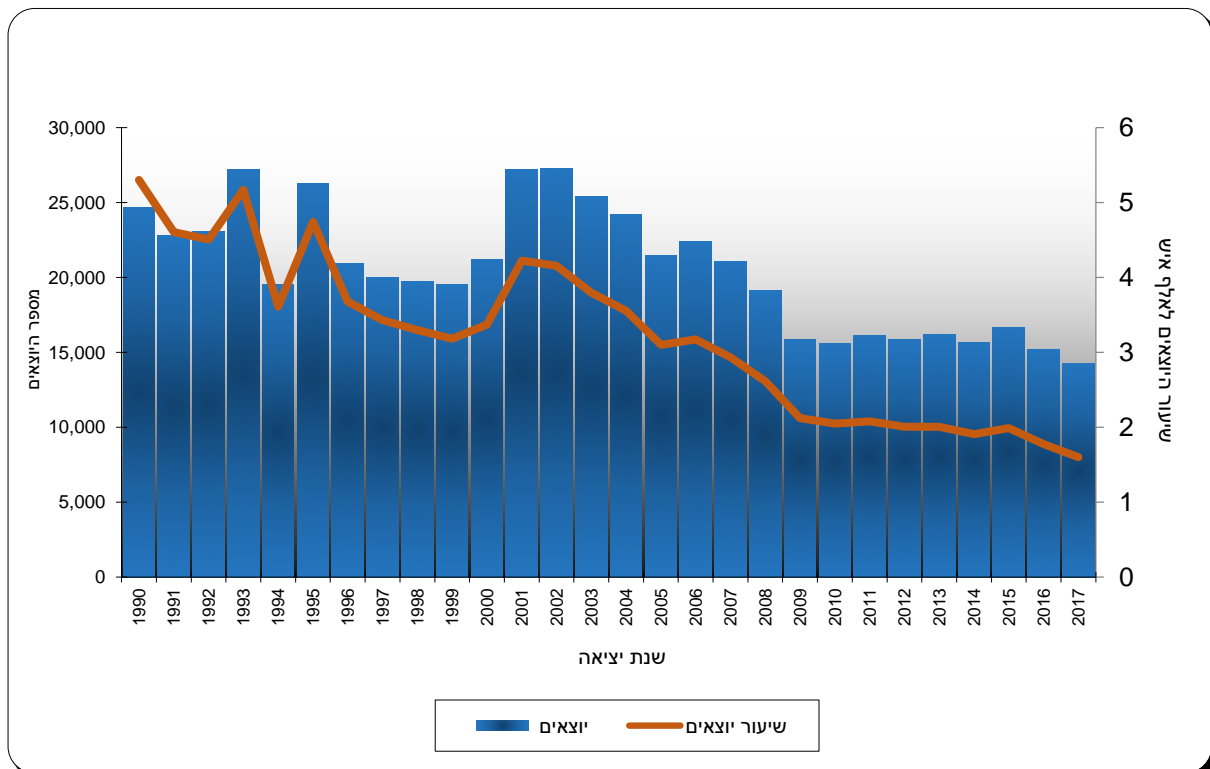
בהשוואה לעשור הקודם העשור הנוכחי מתאפיין הן בירידה במספר היוצאים לחו"ל והן בירידה במאזן ההגירה. כפי שניתן לראות, שנים 2016 ו-2017 היו השנים הטובות ביותר בעשורים האחרונים הן מבחינת מספר היוצאים המועט והן מבחינת מאזן ההגירה הנמוך (יחד עם שנת

⁵⁷ למ"ס, הודעה לתקשורת. יציאות וחזרות בשנת 2017 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות. אוגוסט 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/242/01_19_242b.pdf

2009). מספר החוזרים לישראל פחת מעט בשנים האחרונות, ייתכן שבעקבות השיפור במצב הכלכלי בארה"ב, יעד ההגירה המועדף על רוב הישראלים.⁵⁸

הנתונים בגרף 1 הם נומינליים, ומכיוון שבכל שנה בעשור האחרון אוכלוסיית ישראל גדלה בכ-2% בממוצע,⁵⁹ מבחינה ריאלית שיעור המהגרים בשנים האחרונות למעשה קטן עוד יותר מאשר לפני עשור או שניים.

גרף 2: מספר הישראלים היוצאים ושיעורם באוכלוסייה ל-1,000 תושבים, 1990-2017⁶⁰

⁵⁸ כלכלת ארה"ב ברצף הצמיחה הארוך ביותר בהיסטוריה. דה מרקר, יולי 2019. אוחזר מתוך: <https://www.themarker.com/wallstreet/1.7430660>

⁵⁹ למ"ס. שנתון סטטיסטי לישראל. 2018. אוחזר מתוך: <https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/2018/shnaton69/shnaton69.pdf>

⁶⁰ למ"ס, הודעה לתקשורת. יציאות וחזרות בשנת 2017 של ישראלים ששהו בחו"ל שנה ויותר ברציפות. אוגוסט 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/242/01_19_242b.pdf

גרף 2 מראה את מספר הישראלים היוצאים בשנים 1990-2017, וכן את שיעורם באוכלוסייה ל-1,000 תושבים כפי שפורסם על ידי הלמ"ס. כאמור, מספר היוצאים נמצא במגמה מתונה של ירידה בעשר השנים האחרונות שלגביהן פורסמו נתונים עדכניים. מספר היוצאים מישראל הולך ונעשה שולי, לא רק בגלל מגמת הירידה במספר היוצאים אלא גם לאור הגידול המשמעותי באוכלוסיית ישראל בשנים אלו. במונחים נומינליים, כמות העוזבים בשנת 1993 ובשנת 2001 הייתה זהה (27.2 אלף), אולם במונחים ריאליים מדובר בירידה של 18% בכמות המהגרים מישראל. השוואה בין שנות הקצה של הגרף מעלה תמונה חיובית עוד יותר ומצביעה על קיטון מהותי בהגירה מישראל: בשנת 1990 שיעור היוצאים לחו"ל לאלף איש היה 5.3, בשנים 2001-2002, שנות המשבר הכלכלי והאינתיפאדה, שיעור היוצאים היה 4.2, ואילו בשנת 2017 שיעור היוצאים לאלף איש עמד על 1.6 בלבד, ירידה של כ-70% בשיעור היוצאים במונחים ריאליים תוך פחות משלושה עשורים. כך שגם אם מספר היוצאים נמצא בירידה מתונה בלבד בשנים האחרונות, הרי שהגידול המשמעותי באוכלוסיית ישראל הופך את ההגירה מישראל לתופעה מצומצמת ושולית.

3.3. מהגרים מישראל על פי מקום לידה

על פי חישוב שעשה פרופ' ינון כהן מאוניברסיטת קולומביה ב-2011, רק כ-45% מהיוצאים מישראל מאז קום המדינה נולדו בה. רובם של

היוצאים מישראל הם למעשה עולים שהתגוררו בישראל למשך תקופה קצובה שלאחריה החליטו להמשיך למדינה שלישית, בדרך כלל ארה"ב ובעיקר למדינות אנגלו-סקסיות.⁶¹

על פי נתוני הלמ"ס מ-2006 שדיווחו שכ-544 אלף ישראלים (לא כולל ילדים) מתגוררים בחו"ל, הראה כהן ש-244 אלף מהם נולדו בישראל, 117 אלף עלו לישראל לאחר 1989, ו-183 אלף הנותרים עלו לישראל בין השנים 1948-1989 והיגרו ממנה בין השנים 1948-2006.

בין השנים 1990-2017 היגרו מישראל כ-575 אלף ישראלים. 215 אלף מתוכם (כ-37%) היו עולי שנות ה-90, בעיקר ממדינות חבר העמים. 55 אלף מתוכם חזרו לארץ בשנים שלאחר מכן וכ-160 (28%) אלף נשאר בחו"ל. כלומר העלייה הגדולה ממדינות חבר העמים בשנות ה-90 (כ-77% מכלל העולים לישראל בשנים אלו) היא אחד המרכיבים המשמעותיים במספר הישראלים שהיגרו ממנה בעשורים האחרונים. במילים אחרות, ההגירה מישראל משקפת לא מעט את ההגירה הנכנסת בשנים שקדמו.⁶² כך למשל, חלקם של עולים אלו היה פחות מ-20% מהאוכלוסייה בישראל, אולם חלקם בקרב מאזן ההגירה עומד על כ-

⁶¹ Cohen, Y. (2011). **Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity**. International Journal of Comparative Sociology, 52(1-2), 45-62. Retrieved from:

https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020715210379430?casa_token=5JMnJw9b1zQAAAAA:R-ry_NicZGzOZIxhRD79fJmo6re_nNli0HosafAEXfxMX2nOCldU9bvHXbGsf2UMR3TfgVmtWefPA

⁶² סרג'ו דלה-פרגולה, 2012. **הרהורים על הגירה בישראל: היבטים השוואתיים**. הגירה, 1, עמ' 31-5. אוחזר מתוך: https://www.ruppin.ac.il/Document/Vol1_2Sergio%20DellaPergola.pdf הגירה

50.63% חשוב לציין בהקשר זה, ששיעור ההגירה בקרב העולים בהשוואה בין-לאומית איננו יוצא דופן ואף נמוך ממדינות עשירות אחרות.⁶⁴

3.4. הגירה: השוואה בינלאומית

יש קושי בהשוואת נתוני ההגירה בין מדינות שונות. קיימים נתונים משווים עבור ילידים שעזבו את מדינתם אבל קשה למצוא נתונים הכוללים גם מהגרים נכנסים שעזבו את מדינת היעד. בחלק מהמדינות שיעור היוצאים שאינם ילידים הוא עשרות אחוזים.⁶⁵ במחקר שפרסם כהן ב-2011 הוא טוען ששיעור ההגירה מישראל ל-1000 תושבים הוא 5.85% (בשונה מנתוני הלמ"ס), מעט מעל החציון במדינות ה-OECD העומד על 4.9%, אך טוב יותר מ-11 מדינות, בהן אנגליה, אוסטרליה וניו זילנד. כלומר, שיעור ההגירה מישראל הוא סביר בהשוואה למועדון המדינות העשירות והמפותחות בעולם.

בהשוואה שערך פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה בין ההגירה מישראל להגירה משוויץ בין השנים 1981-2009 עולה ששיעור ההגירה מישראל ל-1000 תושבים נמוך מהשיעור בשוויץ ברוב מוחלט של השנים. דלה-פרגולה

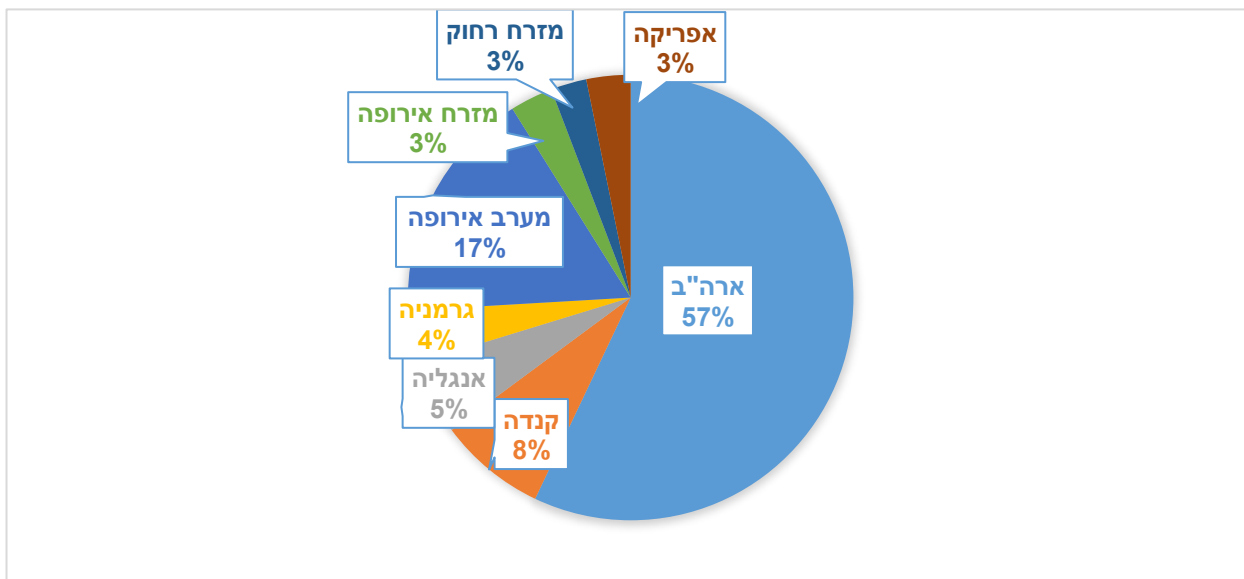
⁶³ למ"ס, הודעה לתקשורת. לקט נתונים לרגל יום המהגר הבין-לאומי. דצמבר 2017. אוחר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2017/371/11_17_371b.pdf
⁶⁴ סרג'ו דלה-פרגולה, 2012. הרהורים על הגירה בישראל: היבטים השוואתיים. הגירה, 1, עמ' 31-5. אוחר מתוך: https://www.ruppin.ac.il/מכוני-מחקר/המכון-להגירה-ושילוב-חברתי/כתב-עת-הגירה/Vol1_2Sergio%20DellaPergola.pdf

⁶⁵ Cohen, Y. (2011). *Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity*. International Journal of Comparative Sociology, 52(1-2), 45-62. Retrieved from: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020715210379430?casa_token=5JMnJw9b1zQAAAAA:R-ry_NicZGzOZIxhRD79fJmo6re_nNli0HosafAEXfjxMX2nOCldU9bvHXbGsf2UMR3TfgVmtWefPA

בחר דווקא את השוויץ מכיוון שזו מדינה מפותחת ביותר בעלת תדמית חיובית, ממדי אוכלוסייה דומים לאלו של ישראל, וגם מגבלות דומות, דוגמת שוק עבודה איכותי אך קטן יחסית. בשנים אלו ההגירה משוויץ הייתה יציבה יחסית ועמדה סביב ה-5%, בעוד ההגירה מישראל הייתה תנועתית הרבה יותר ושיקפה במובנים רבים את ההגירה הנכנסת בשנים אלו.⁶⁶

3.5. פיזורם הגיאוגרפי של המהגרים מישראל
 כפי שניתן לראות בגרף 3, מתוך היוצאים מישראל, כמעט שלושה מכל ארבעה מהגרים למדינות אנגלו-סקסיות, וכמעט 60% היגרו לארה"ב לבדה לאורך השנים.

גרף 3: יוצאים מישראל על פי מדינת יעד⁶⁷

⁶⁶ סרגיו דלה-פרגולה, 2012. **הרהורים על הגירה בישראל: היבטים השוואתיים**. הגירה, 1, עמ' 31-5. אוחר מתוך: https://www.ruppin.ac.il/mכון-מחקר/מכון-להגירה-ושילוב-חברתי/כתב-עת-הגירה/Vol1_2Sergio%20DellaPergola.pdf
⁶⁷ שלמה פישר (ראש פרויקט). **מצב העם היהודי: הערכה שנתית 2017 תשע"ז**. המכון למדיניות העם היהודי, 2017. אוחר מתוך: <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2017/JPIIAA2017HEB.pdf>

במחקר שערך כהן בשנת 2011 הוא איננו מזכיר את גרמניה כיעד הגירה מועדף או כבעל חשיבות מיוחדת.⁶⁸ סביר להניח שגל הישראלים שעברו לגרמניה החל להתחזק רק בעשור האחרון, ועל כן קשה היה להבחין במגמה המובילה את הישראלים לגרמניה מתוך הנתונים שהיו לפניו.

מחקר נעשה בשנים האחרונות על הישראלים בגרמניה מעלה שמספרם איננו גבוה כפי שנדמה ועומד על בין 20-25 אלף ישראלים בלבד, כאשר בברלין לבדה מתגוררים בין 10-15 אלף ישראלים.⁶⁹ על אף המספר הנמוך יחסית של הישראלים בגרמניה – כ-4% מכלל הישראלים הגרים בחו"ל – קולם הציבורי נשמע באופן בולט במיוחד. אין ספק שקיומה של הגירה מישראל לגרמניה כשזיכרון השואה עדיין טרי מעוררת אמוציות רבות אצל ישראלים רבים. בנוסף, שיעור אנשי הרוח מקרב הישראלים בגרמניה גבוה באופן יחסי, והביקורתיות כלפי ישראל בקרב קהילה זו מייצרת תחושה מספרית גדולה בהרבה מזה הקיימת בפועל. ארחיב על כך בפרק הבא.

אפשר לראות כי רוב הישראלים היגרו למדינות בהן קיים אי-שוויון גבוה יחסית, כלומר סביבה המאפשרת לשפר את רמת החיים הכלכלית.

---

⁶⁸ Cohen, Y. (2011). *Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity*. International Journal of Comparative Sociology, 52(1-2), 45-62. Retrieved from:

https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020715210379430?casa_token=5JMnJw9b1zQAAAAA:R-ry_NicZGzOZIxhRD79fJmo6re_nNli0HosafAEXfxMX2nOClDU9bvHXbGsf2UMR3TfgVmtWefPA

⁶⁹ טל אלון. הסקר המקיף ביותר בקרב ישראלים בגרמניה מאשש את הדימוי: חילונים, משכילים – ושמהלנים. שפיץ: מגזין עברי בברלין, דצמבר 2015. אוחזר מתוך: <http://spitzmag.de/webonly/7238>

המהגרים הישראליים הפחות מיומנים היגרו בעיקר למדינות סקנדינביה, בהן קיימת מערכת כלכלנית שוויונית יותר.⁷⁰

3.6. הגירת אקדמאים מישראל

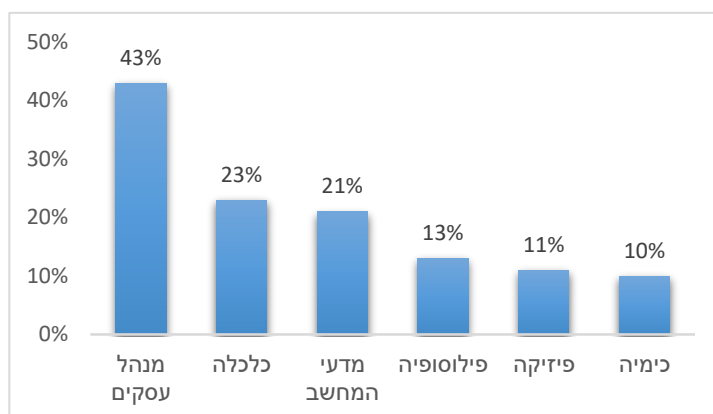
שיעור המהגרים האקדמאים מבין המהגרים מישראל גבוה באופן יחסי. כ-31 אלף (5.9%) ממקבלי התארים ממוסדות להשכלה גבוהה בישראל בשנים 1980-2012, שהו בחו"ל שלוש שנים ויותר. שיעור גבוה במיוחד של מהגרים נמצא בקרב מקבלי תארים בתחומי המדעים המדויקים וההנדסה וכן מבעלי תואר שלישי. ההזדמנויות המקצועיות לבעלי תארים מתקדמים בישראל מוגבלות, כך שדרך המלך בפיתוח הקריירה האקדמית כוללת שהות של מספר שנים בחו"ל באוניברסיטה מובילה. פרופ' דן בן-דוד הראה ששיעור הרופאים הישראלים בחו"ל מתוך כלל הרופאים בישראל עומד על כ-14% בשנת 2016, לעומת 10% בשנת 2007. בנוסף, גרף 4 מלמד כי שיעור חברי הסגל הבכיר הישראלים באוניברסיטאות העולם מתוך כלל חברי הסגל הבכיר באוניברסיטאות בארץ הגיע בשנת 2019 ליותר מ-10% בפקולטות רבות, ולכ-43% בפקולטה למנהל עסקים. כ-1,700 ישראלים שהו באופן זמני באוניברסיטאות בארה"ב בשנים האחרונות, בעוד שמספרם הכולל של

⁷⁰ Cohen, Y. (2011). **Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity**. International Journal of Comparative Sociology, 52(1-2), 45-62. Retrieved from: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020715210379430?casa_token=5JMnJw9b1zQAAAAA:R-ry_NicZGzOZIxhRD79fJmo6re_nNli0HosafAEXfjxMX2nOCldU9bvHXbGsf2UMR3TfgVmtWefPA

אנשי הסגל הבכיר בשמונת האוניברסיטאות הציבוריות בישראל עמד

על כ-4,900, כ-71.35%

גרף 4: ישראלים ב-40 המחלקות המובילות בארה"ב⁷²

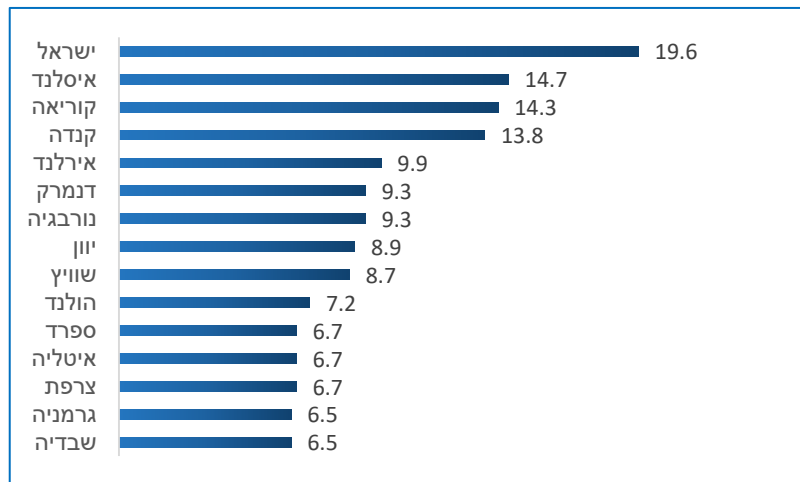
בגרף 5 נוכל לראות כי עידוד הסטודנטים הישראלים לצאת ללימודים באוניברסיטאות בחו"ל ובמיוחד בארה"ב, הביא את ישראל למקום הראשון בעולם בשיעור האקדמי הזר ל-100 אלף תושבים במדינת המקור, ובפער ניכר מן המקומות הבאים ברשימה.

⁷¹ דן בן-דוד. עזיבת הארץ המובטחת: מבט על אתגר ההגירה מישראל. מחקרי שורש, מאי 2019. אוחזר מתוך: <http://shoresh.institute/research-paper-heb-emigration.pdf>

⁷² שם, שם.

גרף 5: שיעור סגל אקדמי זר בארה"ב ל-100,000 תושבים במדינת

המקור⁷³

טבלה 1 מצביעה על כך ששיעור השוהים בחו"ל שלוש שנים ויותר עלה מעט בין השנים 2013 ל-2017 בתואר ראשון ושני, ומגמת העלייה ממשיכה גם בשנת 2018.

טבלה 1: מקבלי תארים בישראל בשנים 1980-2012, ששהו בחו"ל שלוש שנים ויותר⁷⁴

תואר	תואר	תואר שני	תואר ראשון	סה"כ - אחוזים	סה"כ	תואר	
22,859	10,473	171,269	414,031	100.0	618,632	סה"כ מקבלי תארים	
		אחוזים				מספרים מוחלטים	מתוכם ששהו בחו"ל 3 שנים ויותר (במצטבר):
9.2	7.9	3.1	4.3	4.2	26,275	2013	
9.8	8.1	3.4	4.6	4.5	28,035	2014	
10.0	8.4	3.7	4.9	4.8	29,786	2015	
10.3	8.7	4.0	5.2	5.1	31,635	2016	
10.7	9.2	4.3	5.6	5.5	34,046	2017	
11.0	9.5	4.6	6.0	5.9	36,196	2018	

⁷³ שם, שם.

⁷⁴ למ"ס, הודעה לתקשורת. מקבלי תארים אקדמיים מישראל ששהו בחו"ל שלוש שנים ויותר ב-2018. ספטמבר 2019. אוחזר מתוך: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/300/06_19_300b.pdf

השיעור הגבוה ביותר של ישראלים השוהים שלוש שנים ויותר בחו"ל מבין בוגרי האוניברסיטאות נמצא בקרב בוגרי מכון ויצמן למדע, כ- 20.1%, והנמוך ביותר בקרב בוגרי אוניברסיטת בר אילן, כ- 3.3%, כך מראה טבלה 2. בתואר ראשון האחוה הגבוה ביותר של שוהים שלוש שנים ויותר בחו"ל נמצא בקרב בוגרי המדעים המדויקים, במיוחד בקרב בוגרי הנדסה בטכניון (11%) ואוניברסיטת תל אביב (10.6%).

טבלה 2: אחוז השוהים שלוש שנים ויותר בחו"ל בשנת 2018, מבין מקבלי תארים באוניברסיטאות בישראל בשנים 1980-2012, לפי מוסד

קבלת התואר⁷⁵

מוסד לימוד	סה"כ	תואר ראשון במדעי החברה והרוח	תואר ראשון במדעים והנדסה	תואר שני במדעי החברה והרוח	תואר שני במדעים והנדסה	תואר שני ברפואה	תואר שלישי במדעי החברה והרוח	תואר שלישי במדעים והנדסה
סה"כ	7.0	6.9	9.5	3.9	8.8	9.5	4.5	14.7
מכון ויצמן למדע	20.1	-	-	1.8	21.1	-	3.3	21.0
הטכניון	11.2	11.8	11.0	8.2	11.2	9.0	8.2	16.7
האוניברסיטה העברית	8.9	10.6	9.5	5.8	9.3	9.1	5.8	13.9
אוניברסיטת תל אביב	8.5	10.2	10.6	5.2	8.5	10.0	5.8	13.3
אוניברסיטת בן גוריון בנגב	5.6	5.0	7.9	2.8	6.3	9.9	3.4	10.1
אוניברסיטת חיפה	4.9	6.3	7.0	2.2	4.2	-	3.0	13.2
אוניברסיטת בר-אילן	3.3	3.3	7.5	2.3	6.8	-	2.5	6.9

בשנת 2000 פורסם ב-Yearbook Competitiveness World דירוג של היקף בריחת המוחות בקרב 47 מדינות מתפתחות ומפותחות. במקום הראשון דורגה המדינה בעלת היקף בריחת המוחות הנמוך ביותר

⁷⁵ שם, שם.

(ארה"ב), ובמקום האחרון המדינה בעלת היקף בריחת המוחות הגבוה ביותר (דרום-אפריקה). ישראל דורגה במקום ה-21. משמעות הדבר היא שבריחת המוחות מישראל ממוצעת ביחס למדינות אחרות. ב-20 מדינות היקף בריחת המוחות קטן יותר מזה של ישראל (בהן אוסטרליה, תאילנד, בריטניה, אוסטרליה, שווייץ, יפן, אירלנד, גרמניה וארה"ב) וב-26 מדינות בריחת המוחות חמורה יותר מזו שבישראל (בהן צרפת, סינגפור, איטליה, דרום-קוריא, שבדיה, קנדה, סין וניו-זילנד).⁷⁶

---

⁷⁶ רון תקוה, 2006. תופעת בריחת המוחות וגיוס המוחות בעולם ובישראל. מחלקת מידע ומחקר של הכנסת. אוחזר מתוך: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/aac28d55-f7f7-e411-80c8-00155d010977/2_aac28d55-f7f7-e411-80c8-00155d010977_11_9114.pdf

4. מאפייני המהגרים מישראל בארצות הקולטות

סטטיסטית, אם נפגוש ישראלי שהיגר לארה"ב, קנדה, אנגליה, גרמניה או אוסטרליה – כנראה שהוא יהיה גבר, חילוני, בגילאי 25-40, בעל תואר אקדמי מתקדם, שהחליט לעזוב את ישראל לטובת שיפור איכות החיים הכלכלית שלו ומימוש הזדמנויות מקצועיות נוספות שלא מתאפשרות לו בישראל. על אף שבאופן כללי המהגרים מישראל לאורך השנים דומים במהותם למהגרים ממדינות נוספות, המחפשים הזדמנויות אישיות ומקצועיות טובות יותר, מקובל לטעון שישנם מספר מאפיינים הבולטים דווקא אצל הישראלים, דוגמת גיל ההגירה הצעיר יותר ורמת ההשכלה הגבוהה יותר בקרב הישראלים.⁷⁷

בחלק זה של המחקר ארחיב את היריעה לגבי אופייה הטרנס-לאומי של ההגירה המודרנית ולאחר מכן, אסקור שלושה מקרי בוחן של קהילות מהגרים ישראלים ברחבי העולם: ארצות הברית, גרמניה ואנגליה. עבור כל קהילה נציג את הנתונים האומדים את מספר חברי הקהילה, ננסה לעמוד על אופייה של הקהילה וכן לעסוק באופן קליטתם של חבריה במדינות היעד. באופן טבעי, קהילת הישראלים שבארה"ב זכתה להעמקה יתירה, גודלה הרב של הקהילה יחד עם חשיבות היחסים עם

⁷⁷ עוזי רבהון וליכך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

יהודי ארה"ב מעניקים משקל רב לעיסוק האינטנסיבי באופיים ועתידם של מהגרים אלו.

4.1. טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית

בעבר, המעבר למדינה בעלת שפה, תרבות ומאפיינים חברתיים שונים נוספים הביא להיטמעותם של המהגרים מבחינה כלכלית-חברתית ולאקולטורציה (Acculturation),⁷⁸ ככל שהתארכה השהות ביעד ההגירה החדש. המהגרים שבאו מרקע תרבותי שונה הוכרחו לאמץ את התרבות והשפה במדינת היעד כך שזהותם המקורית הלכה והתמססה ככל שעברו השנים, וילדיהם בני הדור הבא כבר גדלו ככמעט כמקומיים לכל דבר ועניין. לצד זאת, גישות מחקריות אחרות הדגישו את השתלבות המהגרים במעמד חברתי וכלכלי נמוך דווקא, ואת העובדה שההגירה אף גרמה למהגרים לאמץ את דפוסי ההתנהגות של הקבוצות החלשות בחברה.⁷⁹

חקר מהגרים במאה ה-21 המושפע מהפרספקטיבה הטרנס-לאומית, מאפשר מבט רב-שכבתי על חיי המהגרים, הן במדינת המוצא והן במדינת היעד. הטרנס-לאומיות מגדירה מחדש את קשרי הגומלין בין המרחבים הגיאוגרפיים והחברתיים. השינוי בהגירה מחלחל אט אט גם למדינות "המארחות", והחברה במדינות אלו פתוחה הרבה יותר מאשר

⁷⁸ אימוץ התרבות והערכים של הקבוצה הדומיננטית על ידי הקבוצה החלשה, המהגרים במקרה זה.
⁷⁹ עוזי רבהון ולילך לב ארי, 2011. ישראלים אמריקנים: הגירה, טרנס-לאומיות וזהות תפוצתית. מוסד ביאליק.

בעבר לשונות אתנית ולזהויות חדשות.⁸⁰ המהגרים החדשים לא מתבקשים להיטמע באופן מהיר ולסגל לעצמם את מנהגי ודפוסי התרבות המקומיים אלא דווקא להנכיח את השונות שלהם ברשות הרבים, דבר שנתפס כמעשיר את המרחב המתברך משונות מרובת גוונים.⁸¹

כך תהליך ההשתלבות של המהגרים החדשים גורם לעתים למהגרים הוותיקים לסטות ממסלול ההיטמעות החברתית, גם לאחר עשרות שנים ממועד הגירתם המקורי. המהגרים הוותיקים יכולים לפתע להפגין הזדהות וסולידריות עם קבוצתם האתנית בארץ מוצאם ועם קבוצתם האתנית במדינה המארחת ובמדינות אחרות בעולם. תהליך זו מועצם בעזרת ההתפתחויות הטכנולוגיות של העשורים האחרונים ובמיוחד על ידי הרשתות החברתיות המאפשרות יצירה מחודשת של קשרים שהיו רדומים ועלומים. כך זהותם של המהגרים החדשים מושפעת ממספר מעגלים אתניים ותרבותיים, וההזדהות התרבותית של המהגר החדש נעשית למורכבת ממעגלים רבים יותר בהשוואה לחייהם לפני ההגירה וכן בהשוואה למהגרים ותיקים יותר.⁸²

---

⁸⁰ Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). **Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective**. *Journal of social issues*, 57(3), 493-510. Retrieved from: <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/0022-4537.00225>

⁸¹ Gurin, P., Nagda, B. R. A., & Lopez, G. E. (2004). **The benefits of diversity in education for democratic citizenship**. *Journal of social issues*, 60(1), 17-34. Retrieved from: <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.0022-4537.2004.00097.x>

⁸² Rebhun, U. (2014). **Immigrant acculturation and transnationalism: Israelis in the United States and Europe compared**. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 53(3), 613-635. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jssr.12135>

מאידך, הקלות היחסית שבה ניתן להגר ממדינה למדינה במאה ה-21 יכולה גם לגרום להמרה במישור הזהות האישית. הזהות האישית והחברתית יכולה להתחלף באופן פשוט וקל יותר, והנאמנות לארץ המוצא או לקבוצת המוצא יכולה להתחלף בנקל בהזדהות עם קבוצת השתייכות אחרת, אף ללא נטישה מוחלטת של קבוצת ההזדהות מן העבר. לב ארי מדגישה את הקשר למדינת המוצא אצל המהגרים וטוענת שהמעבר למדינה אחרת מביא לתצורה חדשה של הזהות שהייתה במדינת המקור:

אחד ממרכיבי הזהות הטרנס-לאומית האפשריים הוא הזהות התפוצתית, לפיה ישמרו חברי התפוצה על ערכים, נורמות חברתיות ונרטיבים של המולדת, קרי מדינת המוצא. יצירת זו של גבולות תרבותיים, במקביל להשתלבות מבנית, מספקת למהגרים הרגשה של "להיות בבית בחוץ לארץ" (to be at home abroad). מרכיב מרכזי של זהות ייחודית של חברי התפוצה הוא שמירת קשרים עם ארץ המוצא. קשרים אלו משתקפים בכמה מישורים שונים ומשלימים, לרבות מישורים משפחתיים, כלכליים, חברתיים, ארגוניים, דתיים ופוליטיים. חברי התפוצה מפיצים את תרבות ארץ מוצאם, ידע אודותיה, ופועלים למען האינטרסים הפוליטיים והכלכליים שלה. כמו כן, הם פועלים

במישור האישי-משפחתי, באמצעות העברת כסף לקרובי

משפחה.⁸³

4.2. הישראלים בארה"ב

כשבוחנים את מצבם של הישראלים בתפוצה ההנחה הרווחת היא שהמהגרים מישראל יחברו לקהילה האתנית הדומה להם במדינת היעד – היהודים, במיוחד בארה"ב שבה הקהילה היהודית נחשבת לדעת רבים – לקהילה האתנית החזקה ביותר, הן מבחינה פוליטית והן מבחינה כלכלית. אולם, כאשר בוחנים את המצב בפועל ישנה הבחנה ברורה ולעיתים אף ניכור בין הקהילה היהודית האמריקאית ה"רגילה" לבין הקהילה המורכבת מישראלים אמריקניים. על אף הזהות האתנית, ולרוב גם על אף היחס הפוליטי החיובי כלפי ישראל, הישראלי האמריקאי בוגר הצבא והמחוספס מתקשה להתחבר ליהודי האמריקאי המהוגן והמנומס הנתפס בעיניו של הראשון כגלותי.

יש שטענו שתפיסת הקהילה שונה באופן מהותי בין היהודי האמריקאי, שמעגל השנה ומעגל החיים שלו מתרחשים בתוך חיי הקהילה, לבין הישראלי האמריקאי, שלא השתייך באופן אקטיבי לקהילה כלשהי בישראל. תפיסה זו מולידה פערים זהותיים שקשה ביותר לגשר עליהם. הישראלי האמריקאי, חילוני בדרך כלל, לא מוצא את זהותו בתוך

⁸³ לילך לב ארי, 2010. דור שני ויוחצי דור 'אמריקה של ישראלים בצפון - זהות והזדהות: השוואה בין שלוש קבוצות (חברי גרעיני "צבר" ואחרים). מרכז רפפורט לחקר ההתבוללות ולחיזוק החינוניות היהודית, אוניברסיטת בר אילן. אוחזר מתוך: <http://www.israel-sociology.org.il/uploadimages/idsscholars21072013.pdf>

התבנית הקהילתית הקיימת בארה"ב, זו אשר בדרך כלל מתחלקת בין רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים. הוא איננו מתחבר לאף אחד מהקהילות וכך מוצא את עצמו חסר קהילה.⁸⁴

היו שהדגישו את פערי המנטליות בין הישראלים האמריקאים ובין היהודים האמריקאים. הישראלים האמריקאים הם בוגרי צבא, שופעי ביטחון עצמי וגאוה, ופעמים רבות גם חוסר נימוס או סבלנות, זאת לעומת מזגם הנינוח של היהודים האמריקאים. בנוסף, תפיסת החינוך היהודי כמרכזית וממילא גם כדורשת משאבים רבים, חדשה עבור הישראלים שהתרגלו להתחנך בחינוך הממלכתי הזול ולא בחינוך הפרטי היקר.⁸⁵

הבדל מהותי נוסף הוא שהיהודים האמריקאים מצדיקים במובן מסוים את שהותם בארה"ב בכך שהם או הוריהם ברחו מפני פוגרומים ואיום ממשי על חייהם, כמו בערב מלחמת העולם השנייה, כך שסכנת החיים היא זו שהובילה אותם לארה"ב. לעומת זאת, הישראלים הגרים בארץ ישראל כשמדינת היהודים המגוננת קיימת ובכל זאת מחליטים לעזוב – הרי שהם חסרי סיבה ממשית להגר ופוגעים במדינת ישראל, הנתמכת

---

⁸⁴ יניב פוהורילס. מפת ההגירה הישראלית: שלום, אני נוסעת. אבל לאן? YNET, פברואר 2018. אוחזר מתוך:

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5099404,00.html>

⁸⁵ Gold, S. J., & Phillips, B. A. (1996). *Israelis in the United States*. The American Jewish Year Book, 96, pp. 51-101. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23605896.pdf>

כספית ופוליטית על ידי היהודים האמריקאים.⁸⁶ ישראלים אלו אף נתפסים כבוגדים בייעודם כמגיני מדינת יהודים.⁸⁷

ניתן לטעון שפשוט מדובר בתרבות שונה: הישראלים והיהודים בארה"ב אוהבים אוכל אחר, שומעים מוזיקה שונה, מדברים בבית בשפה אחרת, מזדהים באופן אחר עם ארה"ב ובעלי פרספקטיבה אחרת על מדינת ישראל. לעיתים אף הדאגות הפוליטיות שלהם אינן זהות. הישראלים המגיעים לארה"ב מחזיקים בתפיסה שונה של בית כנסת, קהילה, כסף ואפילו דת בכלל. ישראלי חילוני שמגיע לארה"ב רגיל לכך שבישראל החגים נחגגים ברשות הרבים באופן מסורתי, כך שאלו נעשו עם השנים לחלק מן התרבות הישראלית. אך עד מהרה הוא מגלה כי בארה"ב ציון החגים הופך למשימה מורכבת ושונה באופן מהותי.

4.2.1 הינוך

אחד ההבדלים המשמעותיים בין ישראל לארה"ב מבחינתו של המהגר מישראל הוא מערכת החינוך אליה ישלח את ילדיו. במידה וקיים רצון לשמר את הזהות הישראלית של הדור הבא דרך מערכת החינוך, הבחירה שתהיה בידי משפחה ישראלית ממוצעת בתפוצה, ובארה"ב בפרט, תהיה בין שני קצוות. אפשרות אחת תהיה לשלוח את הילדים לחינוך אורתודוכסי, על אף שבישראל המשפחה ניהלה אורח חיים

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Lev Ari, L. (2013). **Multiple ethnic identities among Israeli immigrants in Europe**. International Journal of Jewish Education Research, 5, 203-230. Retrieved from: https://www.biu.ac.il/soc/ijjer/pdf_05-6/new/6_2.1AB%20Multiple%20Ethnic%20Identities%20among%20Israeli%20Immigrants%20in%20Europe.pdf

שאיננו דתי באופן מובהק. אפשרות שנייה תהיה לשלוח את הילדים לחינוך הציבורי (Public school) ולהכניס לתוך הבית את התרבות המקומית על שלל מאפייניה, ובעיקר להסתכן בהיטמעותם המוחלטת של הילדים.⁸⁸

ילד שאמנם גדל בבית ישראלי אך מגיל הגן נמצא בסביבה אמריקאית המקיפה את מירב המעגלים החברתיים שלו – יעבור באופן יחסית מהיר תהליך אמריקניזציה מבחינות רבות. אחד הביטויים לכך הוא נישואים לבן זוג שאיננו יהודי. על פי הערכות של ארגון ה-IAC,⁸⁹ שיעור הישראלים שמתחתנים עם בן או בת זוג שאינם ישראלים או יהודים הוא 75%, זהו הנתון הגבוה ביותר של נישואים לבני זוג שאינם יהודים בעולם. לשם השוואה, ההערכה המקובלת בדבר שיעור נישואי התערובת בקרב יהודים בארה"ב היא 58%.⁹⁰ כלומר, ההיטמעות של הישראלים בארה"ב לאחר דור אחד בלבד, לפחות על פי מדד הנישואים, היא הגבוהה ביותר אל מול כל קהילה יהודית אחרת בתפוצה.

4.2.2 הקמת ה-IAC

על רקע שינוי הזהות הדומיננטי בקרב הישראלים בארה"ב תוך זמן קצר באופן יחסי, צמח בלוס אנג'לס ארגון ה-IAC (Israeli American

⁸⁸ Gold, S. J. (2002). *The Israeli Diaspora*. Routledge.

⁸⁹ Yaniv Pohoryles. *Israeli Americans assimilate more than US Jews*. YNET, March 2017. Retrieved from: <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4937541,00.html>

⁹⁰ Uriel Heilman. *Pew survey of U.S. Jews: soaring intermarriage, assimilation rates*. Jewish Telegraphic Agency, October 2013. Retrieved from: <https://www.jta.org/2013/10/01/united-states/pew-survey-u-s-jewish-intermarriage-rate-rises-to-58-percent>

(Council).⁹¹ בעקבות מלחמת לבנון השנייה התעצם הצורך בגוף מאחד ומרכז לקהילה הישראלית שמתגוררת בארה"ב, גוף שיוכל למנף את התמיכה הקיימת בישראל ולתת לה משמעות גם ברובד הזהותי והפוליטי. הארגון הוקם על ידי קבוצה של אנשי עסקים ישראלים המתגוררים בלוס אנג'לס ביחד עם הקונסול הישראלי במקום, כשהמטרה המוצהרת הייתה דאגה לזהות הישראלית והיהודית של בני הדור השני והשלישי של הישראלים שהיגרו לארה"ב, חיזוק התמיכה במדינת ישראל וחיבור לקהילה היהודית אמריקאית. נקודת המוצא הייתה הזהות ההיברידית והייחודית של הישראלים בארה"ב. החיבור שלהם לישראל, לרבות ידיעת השפה והכרת התרבות, משמעותי יותר בהשוואה ליהודים בארה"ב, ובמקביל, הם יכולים לשמש גשר ליהודים האמריקאים והן לאמריקאים בכלל. כך הישראלים האמריקאים נעשים לנכס אסטרטגי למדינת ישראל במקום מושא לביקורת ואף לסלידה לעיתים.⁹²

עם השנים הפיק הארגון אירועים קהילתיים שהלכו וגדלו, קהילות במדינות רבות בארה"ב התאגדו תחת הארגון, ולאחר הירתמותה של משפחת אדלסון העשירה לטובת העצמת הפעילות – יכולות הארגון התרחבו. כיום הארגון פעיל ב-27 מדינות ברחבי ארה"ב, כאשר

---

⁹¹ אתר ה-IAC: <https://www.israeliamerican.org/about>
⁹² אסף אוריון ושחר עילם (עורכים). יהודי ארצות הברית והביטחון הלאומי של ישראל. המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), דצמבר 2018. אוחזר מתוך: <https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/USJ.pdf>

מתקיימת פעילות ביותר מ-80 קמפוסים. בנוסף, ועידה שנתית רבת השפעה שיזם הארגון בהשתתפות אלפי משתתפים, לרבות פוליטיקאים ואנשי ציבור בכירים מארה"ב וישראל, הפכה לאירוע השנתי השני בגודלו בקהילה היהודית אמריקאית בכלל, אחרי ועידת איפא"ק. את הוועידה השנתית שהתקיימת בחודש דצמבר 2019 בפלורידה כיבד בנוכחותו נשיא ארה"ב דונאלד טראמפ.

הפעילות העיקרית של הארגון היא לאפשר לישראלים לחוש גאווה על היותם ישראלים גם בארה"ב. כך לדוגמה, אחד המאפיינים הבולטים באירועי הארגון הוא השפה העברית. פעילות הארגון תורמת לכך ששירים וספרים ישראליים נעשים שכיחים יותר בקרב הישראלים בארה"ב, גם בקרב הדור השני שלא נולד בישראל או ששירת בצבא.

מטרה משמעותית נוספת ומוצהרת של הארגון היא המאבק בהתבוללות, או בניסוח הרווח יותר בהקשר זה: "דאגה להמשכיות היהודית". הנתונים המעידים על אחוזי התבוללות גבוהים במיוחד בקרב הישראלים בני הדור השני בארה"ב גרמו להצפת הנושא ולהפיכתו לאחת השאלות הבוערות ביותר בשיח הקיים בין הישראלים בארה"ב.

השתייכותו הא-פוליטית של הארגון, לצד תמיכה ברורה ובלתי תלויה בישראל, מאפשרת קונצנזוס נרחב יחסית לטובת תמיכה והשתתפות

באירועים השונים של הארגון מצד הישראלים בארה"ב ואט אט גם מצד היהודים בארה"ב.

4.2.3. זהות ישראלית: מפסיביות לאקטיביות
הפעילות בארגון ה-IAC מהווה דוגמה טובה למעבר של הישראלים בארה"ב מפסיביות לאקטיביות בכל הנוגע להבניית הזהות הישראלית והיהודית. בישראל, אזרח ממוצע שאיננו מקיים אורח חיים דתי מתנהל בפסיביות יחסית לגבי הזהות היהודית שלו: החגים והשבת מורגשים היטב במרחב הציבורי, ובכל גני הילדים ובבתי הספר ישנה התעסקות בתכני החג באווירה תרבותית-מסורתית. רוב משמעותי מאזרחי ישראל, גם בציבור החילוני, חוגג באופן כזה או אחר את חנוכה, פורים, פסח וראש השנה. אין כמעט ילד שלא מכין חנוכייה בגן הילדים או לומד על יציאת מצרים. רחובות ישראל נראים אחרת בשבתות, ואווירה ייחודית מורגשת ביום כיפור גם אצל מי שבחר למלא את היום בצפייה בסרטים דרך האינטרנט.

רוב הישראלים שהגיעו לארה"ב קיימו אורח חיים חילוני בישראל וסמכו על הימצאותם הפסיבית במרחב היהודי. לכן, רבים מהישראלים בארה"ב הניחו שהדאגה להבניית הזהות היהודית והישראלית תבוא מהסביבה בה הם חיים: בית הספר, לוח השנה, הרחוב והשכנים, ללא פעולה אקטיבית ברורה מצדם. אולם לאחר תקופה מסוימת החלה לחלחל ההבנה שרשות הרבים האמריקאית שונה באופן מהותי מזו

הישראלית, ורבים מילדי הדור השני לישראלים בארה"ב גדלים ללא חיבור מינימאלי לחגי ישראל, ללוח השנה העברי או לתרבות הישראלית. הפסיביות של ההורים בכל הנוגע להבניית הזהות היהודית והישראלית הביאה לבורות ולניתוק רגשי ותרבותי של בני הדור השני מישראל ומהישראליות.⁹³ מכאן, הדרך להיטמעות תרבותית מוחלטת ולהתבוללות בשיעורים גבוהים הייתה סלולה. כך שלאחר דור אחד בלבד, הישראלים בארה"ב הם בעלי שיעור ההתבוללות הגבוה ביותר מכל קהילה יהודית אחרת בארה"ב ואולי אף בעולם כולו.⁹⁴

סיבה נוספת לפסיביות היא שבניגוד לרוב המהגרים המגיעים לארה"ב במטרה להשתקע, רובם של הישראלים מגיעים לארה"ב רק לתקופה קצרה ושואפים לחזור במהירות לארץ. ההישארות בארה"ב מתמשכת אט אט, ובעוד ההורים חושבים על שיבה לישראל ומעורבים רגשית בנעשה בישראל, הדור הבא של הילדים, שכבר לא נולד בישראל, מושפע בעיקר מהסביבה וגדל כאמריקאי לכל דבר.⁹⁵

הסיפור המופיע בפתח המחקר ומתאר נערה, בת לישראלים אמריקאים, שאיננה רואה כלל בעיה בקשר זוגי עם גבר שאיננו יהודי ואף מצהירה

---

⁹³ לילך לב ארי, 2009. שאלת הגבולות בהגירה: על טרנס-לאומיות, קשרים חברתיים וזהות בקרב ישראלים החיים באירופה. אורנים, 2, עמ' 45-53. אוחזר מתוך: <http://app.ornanim.ac.il/dvarim/wp-content/uploads/2012/06/pdf.לילך>

⁹⁴ משה ניסנבויס. המספרים המבהילים: יהודי העולם נכנעים להתבוללות. ישראל היום, פברואר 2018. אוחזר מתוך: <https://www.israelhayom.co.il/article/533923>

⁹⁵ מאיר דורון. ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית זו התופעה החשובה ביותר ביהדות ארה"ב ב-30 השנים האחרונות. israeli life usa, ספטמבר 2015. אוחזר מתוך: https://israelilifeusa.com/israelis_in_america/israelies_in_the_news/6468

שמדובר בחינוך שקיבלה מהוריה הישראלים, ממחיש את הבעיה אליה
נקלעו ללא כוונה ישראלים רבים בארה"ב. כך כותבת בן ארי על פער
הדורות:

בעוד בני הדור הראשון מנסים לשמור על "בועה ישראלית",
הן במערכת יחסיהם החברתית והן במנגנוני שמירת זהות
ישראלית, צאצאיהם חווים חוויה אחרת. דור ההורים
טרנס-לאומי בקשריו החברתיים ובמרכיבי זהותו יותר
מאשר הצעירים. מידת הטרנס-לאומיות בקרב הדור
הראשון אינה מאוזנת בהשוואה בין הקשר למדינת המוצא
והמדינה המארחת. הקשרים הכלכליים בקרבם מעוגנים
בעיקר בחברה המארחת בעוד קשריהם החברתיים
והתרבותיים (כולל מרכיבי זהות והזדהות) נוטים באופן
ברור לכיוונה של ישראל.

מנגנוני שמירת הזהות של הצעירים ובני דור וחצי ודור שני
רופפים יותר מאלה של הוריהם והם נדרשים יותר להכריע
לגבי הזדהות עם החברה המקומית, בעיקר גם בשל העובדה
שחברה זו דורשת מהם הגדרה כזו בעיקר במוסדות החינוך,
בעוד הוריהם נדרשים לכך פחות.⁹⁶

---

⁹⁶ לילך לב ארי, 2009. שאלת הגבולות בהגירה: על טרנס-לאומיות, קשרים חברתיים וזהות בקרב ישראלים החיים באירופה. אורנים, 2, עמ' 45-53. אוחר מתוך: <http://app.ornim.ac.il/dvarim/wp-content/uploads/2012/06/לילך.pdf>

היו שהסבירו את פער הדורות בהבנה אחרת של הישראליות: ההורים רוצים להרגיש שהם חלק מהחברה הישראלית למרות שהם גרים בארה"ב, אך ילדיהם לא חשו במתח בין הזהויות כי החברה האמריקנית הכילה זאת.⁹⁷ חוויית הילדים מכוננת על בסיס היותם חלק מהחברה האמריקנית המכירה בקבוצות אתניות ובזכויותיהן, בעוד הוריהם הכירו בסטנדרטים הקולקטיביים הישראליים המגדירים מהי זהות ישראלית.⁹⁸ בעקבות חשש שהחל לקנן בקרב הורים רבים מכך שילדיהם יינשאו לבני זוג שאינם יהודים, וכן בגלל התחושה שילדיהם מנותקים מכל הקורה בישראל מבחינה אינפורמטיבית ורגשית, החל שיעור משמעותי מהמהגרים הישראליים לשלוח את ילדיהם לבתי הספר של הקהילה היהודית, ובמקרים רבים לבתי ספר אורתודוכסיים. הזרות שהרגישו כלפי הקהילה הרפורמית והקונסרבטיבית וכן שיעור ההתבוללות הנמוך יחסית בקרב הקהילה האורתודוכסית חיברה את הישראלים האמריקניים דווקא לבתי ספר דתיים בארה"ב.

בעקבות החלטה זו משפחות רבות שהגיעו לארה"ב כחילוניות על פי ההגדרות הישראליות הרווחות התקרבו למסורת ולשמירת מצוות. אורח החיים בקהילות שלמות של ישראלים נהפך לבעל מאפיינים

⁹⁷ Uriely, N. (1995). *Patterns of identification and integration with Jewish Americans among Israeli immigrants in Chicago: Variations across status and generation*. Contemporary Jewry, 16(1), 27-49.

Retrieved from: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/BF02962386.pdf>

⁹⁸ לילך לב ארי, 2010. דור שני ויוצאי דור אמריקה של ישראלים בצפון - זהות והזדהות: השוואה בין שלוש קבוצות (חברי גרעיני "צבר" ואחרים). מרכז רפפורט לחקר ההתבוללות ולחיזוק החינויות היהודית, אוניברסיטת בר אילן. אוחזר מתוך: <http://www.israel-sociology.org.il/uploadimages/idsscholars21072013.pdf>

דתיים רבים יותר משהיו לו כשנהגו להתגורר בישראל. כך, למרות תלונות על דתיות מופרזת מצד בתי הספר ובמיוחד על העלות הגבוהה של החינוך היהודי בארה"ב, עבור הורים רבים הפתרון הסביר היחיד לבעיית הפער בתרבות בין דור ההורים לדור הילדים הוא גידול הילדים לאורח חיים שבמונחים ישראלים ייחשב לדתי. תוצאת תהליך זה היא קבוצה גדולה של ישראלים אמריקאים שטוענים שבעוד שבישראל הציגו עצמם כחילונים ולעיתים אף כחילונים קיצוניים, בארה"ב הם מגדירים את עצמם כשומרי מצוות יותר מכל תקופה אחרת בחייהם.⁹⁹

4.2.4. זהות יהודית וזהות ישראלית

חשוב לציין בהקשר זה שכאשר הישראלים בארה"ב חוגגים את החגים היהודיים, הם רואים בכך חלק מזהותם הישראלית יותר מאשר חלק מזהותם היהודית. כלומר, הגדרת הישראליות בארה"ב מתרחבת ונהפכת ליהודית ולדתית יותר במונחים ישראליים. התרבות הישראלית הטמיעה לתוכה את המסורת היהודית באופן מובנה, וכאשר יש צורך בהצגת ישראליות כלפי חוץ וכלפי פנים במרחב שאיננו ישראלי – הביטוי הבולט לישראליות במקרים רבים הוא ביצוע פעולה יהודית-דתית.¹⁰⁰ החגים היהודיים הנחגגים בתאריכים ובזמנים מיוחדים לעיתים קלים יותר לביצוע ולהנחלה לדור הבא מאשר החיבור למוזיקה ולספרות

⁹⁹ Gold, S. J., & Phillips, B. A. (1996). *Israelis in the United States*. The American Jewish Year Book, 96, pp. 51-101. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23605896.pdf>

¹⁰⁰ Rebhun, U. (2014). *Immigrant acculturation and transnationalism: Israelis in the United States and Europe compared*. Journal for the Scientific Study of Religion, 53(3), 613-635. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/jssr.12135>

הישראלית. אמנם, לפחות כלפי חוץ, מהגרים ישראלים רבים חשים כי הזהות הישראלית וההזדהות כישראלים דומיננטית יותר מזהותם היהודית. חלקם אף טוענים שאדם הנולד בישראל הופך מיד לישראלי, בעוד שהיהדות היא דבר המצריך למידה. לשיטתם, קיים שוני מהותי בין הזהות היהודית לישראלי: יהודים מגיעים ממקומות רבים בעולם ואילו הישראליים מקורם הגיאוגרפי אחד: מדינת ישראל.¹⁰¹ אולם, ייתכן ותפיסות אלו הן אפולוגטיקה לא מוצלחת עבור ישראלים שבאופן בלתי מודע שינו את אורח חייהם והפכו למסורתיים יותר ולעיתים לדתיים ממש, דווקא מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל.

4.3. הישראליים בגרמניה

השאלה המרכזית המעסיקה חוקרים רבים של תפוצת הישראליים בעולם היא האם למהגרים הישראליים בגרמניה יש מאפיינים שונים מאלו של המהגרים הישראליים במדינות אחרות, בעיקר ביעדי ההגירה המשמעותיים, דוגמת ארה"ב, אנגליה וקנדה.

עד לפני כ-15-10 שנים גרמניה לא נחשבה ליעד הגירה מועדף עבור הישראליים והיא הייתה עוד אופציה מבין רשימה של יעדים באירופה דוגמת הולנד, איטליה וצרפת, כשרוב המהגרים הישראליים לאורך השנים הגיעו לארה"ב, קנדה, אנגליה ואוסטרליה. במחקר ההגירה

---

¹⁰¹ לילך לב ארי, 2010. דור שני ו'וחצי דור 'אמריקה של ישראלים בצפון - זהות והזדהות: השוואה בין שלוש קבוצות (חברי גרעיני "צבר" ואחרים). מרכז רפפורט לחקר ההתבוללות ולחיזוק החינוכיות היהודית, אוניברסיטת בר אילן. אוחזר מתוך: <http://www.israel-sociology.org.il/uploadimages/idsscholars21072013.pdf>

הנרחב שערך כהן בשנת 2011, המתבסס בעיקר על נתונים מהשנים 2000-2009, הוא איננו מתייחס באופן מיוחד לישראלים בגרמניה. אלו מוזכרים בנשימה אחת עם הישראלים שהיגרו להולנד, לצרפת ולבלגיה, הן מבחינת כמות המהגרים במדינת היעד והן מבחינת אופי הקהילה שיצרו.¹⁰² לכן, ניתן להעריך שהגידול במספר הישראלים שבחרו להגר דווקא לגרמניה ובעיקר עלייתו של השיח הער סביבם הם תולדה של תהליך סוציולוגי חדש יחסית.

במחקר שערכו פרופ' עוזי רבהון ופרופ' דני קרנץ ב-2015 הם הגיעו למסקנה שמספר הישראלים בגרמניה איננו עולה על 20 אלף, כאשר כ-60% מביניהם מתגוררים בברלין לבדה.¹⁰³ כלומר, על אף ההדתקשורת הגבוהה באופן יחסי שיש לישראלים בגרמניה בשנים האחרונות, מדובר מבחינה מספרית בתופעה שאיננה משמעותית (כ-4% מכלל הישראלים השוהים כיום בחו"ל).¹⁰⁴

המחקר של רבהון וקרנץ מחזק את הדימוי של הישראלים בגרמניה שנוצר בתקשורת: שיעור גבוה במיוחד של חילונים, בעלי עמדה פוליטית שמאלית ובוגרי מדעי הרוח. על פי תוצאות המחקר, 85% מהישראלים

---

¹⁰² Cohen, Y. (2011). **Israeli-born emigrants: Size, destinations and selectivity**. International Journal of Comparative Sociology, 52(1-2), 45-62. Retrieved from:

https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020715210379430?casa_token=5JMnJw9b1zQAAAAA:R-ry_NicZGzOZIxhRD79fJmo6re_nNli0HosafAEXfxMX2nOCldU9bvHXbGsf2UMR3TfgVmtWefPA

¹⁰³ טל אלון. הסקר המקיף ביותר בקרב ישראלים בגרמניה מאשש את הדימוי: חילונים, משכילים – ושמאלנים. שפיץ: מגזין עברי בברלין, דצמבר 2015. אוחזר מתוך: <http://spitzmag.de/webonly/7238>

¹⁰⁴ שלמה פישר (ראש פרויקט). מצב העם היהודי: הערכה שנתית 2017 תשע"ז. המכון למדיניות העם היהודי, 2017. אוחזר מתוך: <http://jppi.org.il/new/wp-content/uploads/2017/JPIIAA2017HEB.pdf>

בגרמניה מגדירים את עצמם כחילונים, 78% לא צמים ביום כיפור, ו-69% הגדירו את עצמם כבעלי השקפת עולם פוליטית "שמאלית" בהקשר הישראלי. נתון מעניין נוסף הוא ש-47% מהמשכילים הישראלים בגרמניה הם בעלי תואר מהפקולטות למדעי הרוח והאומנויות. נתון זה בולט במיוחד לעומת השיעור הגבוה של המהגרים הישראלים בתחומי המדעים, הרפואה והכלכלה שהיגרו בשנים האחרונות, בעיקר לארה"ב.

ההגירה הישראלית לגרמניה זוכה לתגובות זועמות רבות, הבולטות במיוחד לאור העובדה שמדובר בכמות קטנה יחסית של מהגרים. נדמה שישראלים הבוחרים מרצון להתגורר בגרמניה שבעה עשורים לאחר סיומה של מלחמת העולם השנייה מעוררים אמוציות רבות בקרב החברה הישראלית. במהלך שנת 2013 התנהל שיח ער בעיתונות הישראלית על ההגירה מישראל בכלל ולגרמניה בפרט, בין השאר בעקבות סדרת כתבות בערוץ 10 על המהגרים מישראל. יו"ר מפעל הפיס האלוף במילי עוזי דיין אמר ש"לעולם תהיה בעיניי הירידה מהארץ בגידה ברעיון הציוני – שיבת העם היהודי למולדתו. אלה שיורדים לגרמניה גם מאוסים עליי".¹⁰⁵ יאיר לפיד, שכיהן אז כשר האוצר, יצא בחריפות כנגד המהגרים:

---

¹⁰⁵ הילה ויסברג. עוזי דיין מצטרף ללפיד: "היורדים לגרמניה מאוסים עלי; זו בגידה". דה מרקר, אוקטובר 2013. אוחזר מתוך: <https://www.themarker.com/news/1.2133390>

מילה לכל אלה שנמאס להם והם עוזבים לאירופה. אתם תופסים אותי במקרה בבודפשט. באתי לכאן לנאום בפרלמנט נגד האנטישמיות ולהזכיר להם איך ניסו לרצוח כאן את אבא שלי רק מפני שליהודים לא הייתה מדינה משלהם, איך הרגו את סבא שלי במחנה הריכוז, איך הרעיבו את הדודים, איך ניצלה סבתא ברגע האחרון מצעדת המוות. אז תסלחו אם אני קצת חסר סבלנות לאנשים שמוכנים לזרוק לפח את הארץ היחידה שיש ליהודים כי בברלין נוח יותר.¹⁰⁶

עיתונאי דה מרקר איתן אבריאל טען בתגובה שעוזי דיין מנותק ומתנשא, ותלה את גל העזיבה (לכאורה) במצב הכלכלי וביוקר המחיה בישראל. אבריאל אף טען ש"לו היה להם (הישראלים שהיגרו) מחצית ממה שיש לעוזי דיין, אנחנו מוכנים להמר שהרוב הגדול של היורדים או היורדים הפוטנציאלים היו חוזרים לארץ או מבטלים את תכניתם".¹⁰⁷

ישראלים רבים בני הדור הראשון והשני להקמת המדינה רואים בהגירה מישראל מעין בגידה ברעיון הציוני. האתוס הישראלי רואה באופן שלילי את היותם של היהודים מיעוט בארץ זרה, והמאמינים בו מתקשים לשאת את החלטתם האישית של צעירים בני הדור השלישי לבחור לרדת מהארץ, במיוחד למדינה בעלת קונוטציה שלילית בהקשר ההיסטורי

---

¹⁰⁶ שם, שם.
¹⁰⁷ איתן אבריאל. עוזי דיין מנותק ומתנשא - ולציבור נמאס. דה מרקר, אוקטובר 2013. אוחזר מתוך: <https://www.themarker.com/news/1.2133689>

כמו גרמניה. בהקשר זה יש לציין שלרוב הישראלים שהיגרו לגרמניה יש הורים או סבים ניצולי שואה וליותר מ-30% יש בני משפחה ילידי גרמניה.¹⁰⁸ כלומר, ההגירה לגרמניה נעשית במקרים רבים דווקא על ידי ישראלים שהם צאצאים ישירים ליהודים שסבלו מכך שהיו תושבי גרמניה בעבר.

מחקר שנעשה על הישראלים בברלין טוען כי הישראלים שבחרו להגר דווקא לגרמניה אינם "יהודוצנטרים", כלומר הזהות היהודית אינה נמצאת בליבת הגדרת הזהות האישית שלהם ולעיתים מהווה נתון סוציולוגי בלבד. רובם באים דווקא לגרמניה ולברלין על מנת להיפגש עם תרבותם של המהגרים מהמדינות השונות. בשנים האחרונות גרמניה נחשבת לאחת מהמדינות קולטות ההגירה המובילות בעולם, וסיכויים לא מבוטלים ששייבה בבית קפה מקומי בברלין תפגיש ישראלי עם איראנים, פלסטינים וטורקים.¹⁰⁹

כאמור, ברלין מושכת ישראלים רבים בעלי השכלה בתחום מדעי הרוח. צעירים ישראלים שלמדו תואר בספרות או באומנות יתקשו למצוא עבודה מכניסה במיוחד בישראל, במיוחד בהשוואה לצעירים שלמדו את מקצועות ההיי-טק השונים, כמו תכנות או הנדסה. ברלין, הנחשבת

---

¹⁰⁸ טל אלון. הסקר המקיף ביותר בקרב ישראלים בגרמניה מאשש את הדימוי: חילונים, משכילים – ושמאלנים. שפיץ: מגזין עברי בברלין, דצמבר 2015. אוחזר מתוך: <http://spitzmag.de/webonly/7238>

¹⁰⁹ שוקי שטאובר וגלעד פורטונה, 2016. ישראלים בברלין - קהילה בהתהוות: דו"ח מחקר. מוסד שמואל נאמן למחקר מתקדם במדע וטכנולוגיה. אוחזר מתוך: <https://www.neaman.org.il/Files/Israelis%20in%20Berlin%20-%20A%20community%20in%20the%20making.pdf>

לזולה יחסית למחיה בהשוואה ללונדון או לפריז, מאפשרת עיסוק נוח לישראלים בתחום התרבות. זיכרון השואה, הסכסוך הישראלי ערבי והמגוון האנושי הגדול הקיים בברלין, מציעים קרקע נוחה לאקדמאים ישראלים בעלי השכלה תרבותית גבוהה לפתח את הקריירה המקצועית שלהם.

בנוסף, הגרמנים המקומיים מקבלים את הישראלים בדרך כלל בסימפטיה ובאהדה. במידה מסוימת עדיין קיים מטען של אחריות או סוג של אשמה מתקופת השואה, שבא לידי ביטוי בין השאר בסיוע לישראלים להיקלט. כמו כן, רוב הישראלים שמגיעים לגרמניה הם בעלי תואר אקדמי, רובם מסטטוס חברתי-כלכלי גבוה יחסית, ויחסית לטורקים או למהגרים האחרים המגיעים לגרמניה הם נחשבים לקבוצה איכותית ואטרקטיבית עבור המקומיים.

בדומה למהגרים ישראלים במדינות אחרות, גם בגרמניה הישראלים לא נטמעו בתוך הקהילה היהודית ורובם אינם קשורים באופן רשמי לקהילות היהודיות בגרמניה. בעוד שהקהילה היהודית המקומית מתאגדת סביב צורכי החינוך היהודי ושירותי דת, רבים מהישראלים בגרמניה עזבו את ישראל בעקבות ביקורת על הממסד הדתי ורצונם באורח חיים חופשי מפרקטיקה דתית. גם החינוך היהודי המקומי פחות רלוונטי לישראלים מכיוון שרבים מהם מגיעים לגרמניה ללא ילדים ורק

מחצית מהם אכן משתקעים בה, כאשר השאר ממשיכים הלאה ליעד נוסף, אך בדרך כלל לא חוזרים לישראל.

4.4. הישראלים באנגליה

על פי מפקד אוכלוסין שנערך בשנת 2011 בבריטניה נמצא שכ-25,000 ישראלים מתגוררים בממלכה. אם מוסיפים למספר זה את מאזן הירידה של הישראלים בשנים 2011-2017 ואת שיעורם היחסי של הישראלים בבריטניה מכלל המהגרים הישראלים, סביר לטעון שישנם כיום באנגליה כ-28 אלף ישראלים. על פי הערכות של ארגון הבית הישראלי¹¹⁰ מספר הישראלים בבריטניה עומד על כ-40,000.¹¹¹

רק 65% מהישראלים בבריטניה מגדירים את עצמם כיהודים, 11% מגדירים את עצמם כחסרי דת ו-12% נוספים לא מגדירים את עצמם כשייכים לדת כלשהי. אמנם רק 8% מגדירים את עצמם כנוצרים אך העובדה ששיעור גבוה כל כך מבין הישראלים לא מזדהה כיהודי מעידה על זהות יהודית חלשה במיוחד בקרב המהגרים לבריטניה.

נתון מעניין נוסף לגבי הישראלים באנגליה הוא שכ-15% מהם חרדים. כ-19% מהישראלים מתגוררים בשכונות המזוהות כחרדיות, ומכיוון

---

¹¹⁰ הגוף הרשמי מטעם מדינת ישראל ומשרד העלייה והקליטה שנמצא בקשר עם הישראלים בעודם בחו"ל. https://www.gov.il/he/departments/general/returning_residents_the_israeli_house
¹¹¹ אז כמה ישראלים יש בבריטניה. עלונדון, נובמבר 2015. אווזר מתוך: <https://alondon.net/אז-כמה-ישראלים-יש-בבריטניה/>

שהאוכלוסייה בשכונות אלו נחשבת להומוגנית במיוחד, סביר להניח שרובם המוחלט אכן חרדים.

בניגוד לרוב הישראלים בגרמניה, ניתן להכליל ולטעון שהישראלים בבריטניה מרגישים מאוד קשורים לישראל ולתרבות הישראלית, ואצל רבים מהם האפשרות לחזור לישראל נחשבת לרלוונטית במיוחד. כך נפתחת אחת הכתבות ב-"עלונדון", אתר תוכן אינטרנטי פופולרי של הישראלים בלונדון ממרץ האחרון:

ישראלים רבים המתגוררים בלונדון חולמים לחזור יום אחד לישראל, או רוצים להעניק לילדיהם טעימה אמיתית מהתרבות הישראלית ומהשפה העברית. לשלוח את הילדים לישראל לבדם ללא מסגרת מתאימה זה בהחלט לא רעיון מוצלח וכאן נכנסת לתמונה "נעלה עלית אקדמי" (Naale: Elite Academy),¹¹² המספקת תכנית ייחודית של לימודי תיכון בארץ ישראל במלגה מלאה. זהו פתרון אמיתי ואיכותי לסוגיית הלימודים לנוער הישראלי מהבית.¹¹³

מחקר משנת 2013 מעלה שכ-48% מהישראלים בבריטניה אמרו שהם מוכנים לחזור לישראל תוך שנה עד חמש שנים, 45% אמרו שיחזרו

---

¹¹² אתר הבית: <https://www.naale-elite-academy.com/he> /אודות/
¹¹³ תכנית "נעלה": הפתרון להורים וילדים בבריטניה שרוצים לחוות את ישראל וללמוד בה. עלונדון, מרץ 2019. אוחזר מתוך: <https://alondon.net> /תכנית-נעלה-הפתרון-לישראלים-בבריטניה/

לישראל במועד כלשהו בעתיד ורק 7% אמרו שלא יחזרו לישראל כלל.¹¹⁴ פרסומים בתקשורת הקהילתית המקומית על מסיבות לכבוד יום העצמאות של ישראל, ערבי שירה בעברית ופעילות של תנועת הצופים הם חלק מחייהם של ישראלים רבים שהגיעו לאנגליה. מודעה העוסקת בתוכנית לימודים לצעירים בגילאי תיכון בתכנית נעל"ה¹¹⁵ בביטאון מרכזי של הישראלים בלונדון מעידה על מחשבות של רבים להתכוון לחזרה משפחתית נוחה לישראל, לרבות השתלבותם של הילדים בארץ. אלא שגם רבים מהישראלים בבריטניה, בדומה לישראלים בארה"ב, נמצאים בעמדה פסיבית לגבי חינוך ילדיהם. הקרבה הגיאוגרפית היחסית לישראל לעומת ארה"ב וקנדה, ביקורים תכופים אצל הדודים או הסבתא בישראל ודיבור בשפה העברית בבית, הביאו לתחושה של ביטחון בקשר למעברה של הישראליות אף לדור הבא שגדל בבריטניה. אלא שבלא מעט מקרים, קבוצת הישראלים הבריטים היא הראשונה שמתנתקת, עוד בדור הראשון להגירה.

בשנים האחרונות נעשים מאמצים של הישראלים באנגליה, הסוכנות היהודים וארגונים נוספים, להוביל להתמסדות והתארגנות של הישראלים המקומיים, בדומה אולי לארגון ה-IAC בארה"ב. קיומן של

¹¹⁴ Lev Ari, L. (2013). **Multiple ethnic identities among Israeli immigrants in Europe**. International Journal of Jewish Education Research, 5, 203-230. Retrieved from: https://www.biu.ac.il/soc/ijer/pdf_05-6/new/6_2.1AB%20Multiple%20Ethnic%20Identities%20among%20Israeli%20Immigrants%20in%20Europe.pdf

¹¹⁵ תכנית של משרד החינוך להשגת תעודת בגרות ישראלית לבני נוער זכאי חוק השבות מרחבי העולם, כאשר רוב הבוגרים משרתים לאחר מכן בצה"ל ו-90% מחליטים להישאר בישראל לאחר סיום לימודיהם.

קהילות ישראלים המתגבשות סביב תוכן תרבות ישראלי והשפה העברית הופכות לשכיחות יותר, כאשר הקרבה הגיאוגרפית יחסית לישראל מאפשרת קשר אינטנסיבי באופן יחסי עם החיים בישראל.

על אף השוני התרבותי בין הקהילה היהודית הבריטית, המחוברת למסורותיה, ובין הקהילה הישראלית שהיא רב גונית, צבעונית ובעלת אופי אחר, ישראלים רבים מתגוררים באנגליה בפיזור דומה ליהודים המקומיים. על פי המחקר של המכון לחקר מדיניות יהודית (JPR) מ-2015, 60% מהישראלים מתגוררים בלונדון, לעומת 57% מהיהודים המקומיים. ברובע בארנט (The London Borough of Barnet) בצפון לונדון מתגוררים כ-20% מהיהודים וכ-21% מהישראלים.¹¹⁶

מחקר איכותני שעשתה בן ארי על הישראלים בבריטניה וצרפת מעלה שהזהות הישראלית היא הזהות החזקה ביותר אצל המהגרים מישראל, לאחר מכן הזהות היהודית ורק בסוף הזהות המקומית הבריטית. הישראלים גאים בישראליותם ומציגים את עצמם כישראלים ולא כיהודים. בן ארי טוענת שהישראלים בבריטניה דומים באופיים באופן כללי לישראלים בצפון אמריקה. הניתוק בין הישראלים ליהודים המקומיים בבריטניה מזכיר מגמות בקרב הישראלים בצפון אמריקה

---

¹¹⁶ David Graham. **Britain's Israeli diaspora: A demographic portrait**. Institute for Jewish Policy Research, November 2015. Retrieved from: https://www.jpr.org.uk/documents/JPR.2015.Britains_Israeli_diaspora.pdf

בשנות ה-70 וה-80, בהן הניכור בין היהודים לישראלים היה דומיננטי ומורגש באספקטים רבים, אך עם השנים נהפך לרך יותר.¹¹⁷

גל ההגירה מישראל בעשורים האחרונים המתאפיין כפי שהורחב לעיל ברצון לשיפור רמת החיים הכלכלית ופתיחת הזדמנויות חדשות בתחום הקריירה, סלל את הדרך לאנגליה, מדינה דוברת אנגלית הנמצאת בקרבה גיאוגרפית יחסית לישראל, בעלת כלכלה מתקדמת ומוסדות אקדמאיים מהמובילים בעולם. סביר להניח שאם מגמה זו תימשך בשנים הקרובות, כמות הישראלים באנגליה תמשיך לגדול.

---

¹¹⁷ Lev Ari, L. (2013). **Multiple ethnic identities among Israeli immigrants in Europe**. International Journal of Jewish Education Research, 5, 203-230. Retrieved from: https://www.biu.ac.il/soc/ijjer/pdf_05-6/new/6_2.1AB%20Multiple%20Ethnic%20Identities%20among%20Israeli%20Immigrants%20in%20Europe.pdf

5. סיכום

מחקר זה בחן את תופעת ההגירה מישראל בעשורים האחרונים ואת מאפייני היוצאים בארצות אליהם היגרו.

בפרק 2 סקרנו את מאפייני העוזבים והגורמים להגירה מישראל בעבר ובהווה. תיארו את השינוי שעברה החברה הישראלית בתפיסתה את המהגרים: ממבט ביקורתי ונוקב על הפניית העורף שלהם כלפי החזון הציוני ועד למבט מכיל וכמעט מעריץ, המקווה כי עוד ישובו בעתיד הקרוב.

בפרק 3 הצגנו נתונים מספריים עדכניים של המהגרים מישראל בעשורים האחרונים. הראנו שההגירה מישראל בעשור האחרון נמצאת בירידה משמעותית ואינה נחשבת לחריגה ביחס לעולם. כמו כן, חלק משמעותי מבין המהגרים הם עולים חדשים, כך שפעמים רבות התנודה בכמות המהגרים היא פועל יוצא של העלייה לישראל בשנים אלו. שיעור גבוה של הגירה נמצא בקרב בעלי השכלה גבוהה, שהתקדמותם המקצועית כרוכה באופן מובנה בשהות בת מספר שנים באוניברסיטאות בחו"ל. על מקבלי ההחלטות לתת את הדעת כיצד ניתן להימנע מאיבוד הון אנושי איכותי לטובת אוניברסיטאות המחקר המובילות בעולם.

בפרק 4 תיארו את קהילות המהגרים הישראליים המרכזיות בעולם כיום: בארה"ב, בגרמניה ובאנגליה. רובם של המהגרים מישראל מגיעים

לארה"ב והקהילה הישראלית במקום הפכה בשנים האחרונות לקהילה מאורגנת ואף לבעלת כוח פוליטי. ארגוני הקהילה מנסים להתמודד עם היחלשות הזהות הישראלית והזהות היהודית בקרב בני הדור השני להגירה הנוטים להיטמע באופן מלא בסביבה האמריקאית בה גדלו. הישראלים בגרמניה יוצאי דופן לעומת מהגרים אחרים מישראל: הם נחשבים לחילוניים יותר ולבעלי עמדות ביקורתיות יותר כלפי ישראל. בעוד שרובם של הישראלים באנגליה גאים בישראליותם ומהרהרים לעיתים קרובות בחזרה לישראל, חלק משמעותי מהישראלים בגרמניה עזבו את ישראל בתחושה שלילית ואינם רואים את עצמם שבים אליה בעתיד.

הפולמוס שהתנהל מעל דפי העיתונים הארץ ודה מרקר בסתיו 2013 לגבי הגירת ישראלים לגרמניה זכה לתגובות רבות ברשתות החברתיות. הסופר ניר ברעם הגיב בנחרצות לדברי הביקורת של יאיר לפיד ועוזי דיין כנגד הישראלים המהגרים שהובאו לעיל:

בני הדור הזה עדיין מתייחסים לישראל כאילו היא מדינה ענייה מוקפת אויבים ואירופה מלאה אנטישמים, יש ניתוק מהדור הצעיר, שחי מציאות אחרת. מהפוסטים של שר האוצר לפיד ודיין עולה שבעיניהם ישראל היא מדינה בחיתוליה, שמבקשת מאזרחיה להתגייס לפרויקט הציוני והישראלי. אלא שאם פעם

'התמורה' למתגייסים הייתה ביטחון סוציאלי, הרי שכיום אין תמורה שכזו. אז למה שאנשים יתגייסו? אנחנו מדינה קפיטליסטית לגמרי, ועדיין מצפים מצעירים לשרת את המדינה ולהיות נאמנים לה כמו בעבר. אני ישראלי ורוצה שישראל תהיה מקום טוב יותר, ואנשים צריכים להיאבק למען ישראל, אבל אין שום מקום לשיפוטיות כלפי אחרים שבחרים לגור במדינות אחרות.¹¹⁸

טענות אלו של ברעם, דור שלישי בארץ ובן ונכד לשרי עבר בממשלות ישראל, מייצגות במידה רבה את הלך הרוח של חלקים מבני הדור השלישי שבחרו להגר לגרמניה. אלו מבקרים את תפיסת הממסד כלפי מדינת ישראל ואולי אף את הפרויקט הציוני כולו. לעומתם, הישראלים המהגרים לארה"ב או לבריטניה פחות ביקורתיים כלפי מדינת ישראל והחברה הישראלית ומחפשים בעיקר התפתחות מקצועית או חוויה תרבותית למספר שנים. לפעמים שהותם מתארכת עד כדי השתקעות סופית מחוץ למדינת ישראל, אולם רבים טוענים ששהותם בחו"ל היא זמנית והם רק מחכים לתזמון הנכון לחזור למולדתם.

בהקשר זה מעניין שדווקא נפתלי בנט, מהמנהיגים הפוליטיים הבולטים של הימין הדתי בישראל, רואה את השהות לתקופה קצובה בחו"ל

---

¹¹⁸ הילה ויסברג. בנט: "עזיבת הארץ לתקופה קצובה - חוויה מפרה". דה מרקר, אוקטובר 2013. אוחזר מתוך: <https://www.themarker.com/career/1.2134628>

כחוויה חיובית ומפרה כל עוד "זוכרים לחזור". בנט, ששהה בעצמו ארבע שנים במנהטן בתחילת שנות האלפיים עד למכירתה של חברת ההיי-טק שהקים, טען:

אני בהחלט תומך ביציאה למספר שנים לחו"ל במסגרת שליחות או במסגרת עסקית. הזרימה הדו-כיוונית מועילה מאוד לכלכלה הישראלית. לומדים המון ומביאים הביתה את הידע וצריך לזכור גם לחזור. אשתי ואני חיינו מספר שנים בניו-יורק כאשר שימשתי מנכ"ל החברה שלי. קיבלנו המון מתקופה זו ועד היום אני מנצל את הידע שצברתי. עם כל הקשיים בחיים בישראל, היא הבית של היהודים, וראוי להמשיך להשקיע בה גם אם זה כרוך במאמץ ובקושי רב. לכן אני קורא לכל הצעירים המתחבטים: אל תוותרו על ישראל. ואנחנו, כממשלה, לא נוותר עליכם.¹¹⁹

בשנת 2013 בהיותו שר הכלכלה, ראה בנט את ההגירה הישראלית לחו"ל של צעירים רבים כתופעה חיובית, כל עוד מדובר בשהות זמנית ולא במעבר סופי. אך האין מדובר בסיכון גדול מדי? מה הסיכויים של זוג ישראלים, שאחד מהם מפתח קריירה מקצועית איכותית בארה"ב, לחזור לישראל ולא להאריך את השהות עד להשתקעות מוחלטת מחוץ לישראל?

---

¹¹⁹ שם, שם.

המחקר הנוכחי, שהסתמך בעיקר על נתוני הלמ"ס, מראה כי לא קיימת בישראל בעיה של הגירה שלילית. שיעור המהגרים מישראל ביחס להגירה העולמית איננו גבוה אלא ממוצע, ומגמת ההגירה בשנים האחרונות מצביעה על ירידה משמעותית של עשרות אחוזים בשיעור המהגרים מתוך כלל האוכלוסייה. בנוסף, חלק ניכר מבין המהגרים הם עולים חדשים בעצמם שלא נקלטו היטב במדינה, כשרבים מהם הינם זכאי חוק השבות בלבד שאינם בעלי זהות יהודית חזקה. רבים מאלו שהחליטו להגר מישראל גאים בישראליותם, ושיעור משמעותי מתוכם חוזר לישראל לאחר מספר שנים. שיעור גבוה מבין הנשארים בחו"ל לא החליט על העזיבה באופן מודע אלא רק מאריך את שהותו הזמנית במדינת היעד עד לסיום הדוקטורט או השקת החברה, ומחפש את התזמון הנכון לחזור לישראל.

נתונים אלו מזמינים אותנו למבט מחודש על הישראלים, ובעיקר על אנשי העסקים והאקדמאים שחיים ועובדים בחו"ל. על מדינת ישראל לראות בהם נכס ולא נטל. הישראלים בתפוצה אינם איום כביכול, המציג מראה שממנה משתקפות הבעיות הכלכליות והחברתיות בישראל, אלא גשר לקשרים בין-לאומיים ואף הזדמנות לשדרוג והשבחה מקצועית של המערכות הציבוריות והעסקיות בישראל.

לאחרונה טענה מנכ"לית קרן רודרמן,¹²⁰ שירה רודרמן, כי לישראלים בחו"ל יש דווקא פוטנציאל גדול לעזור למדינה.¹²¹ על אף שישראל הינה מעצמת היי-טק ובעלת כלכלה מתקדמת, עדיין מדובר במדינה קטנה יחסית עם הזדמנויות מוגבלות. שהות לתקופה מסוימת במדינות גדולות ועשירות יותר יכולה לאפשר לאינדיבידואל התפתחות מקצועית משמעותית.

נוכל להביא שתי דוגמאות בולטות וטריות לכך: מינויים האחרון של פרופ' אמיר ירון לנגיד בנק ישראל ושל פרופ' אלכס שטיין לשופט בבית המשפט העליון. שני בעלי התפקידים הבכירים גדלו בישראל ושרתו בצבא, שניהם למדו את התארים הראשונים שלהם באוניברסיטאות המובילות בארץ ואילו את עבודת הדוקטורט כתבו בחו"ל. אך מעל לכל – כאשר שניהם היו בשנות השיא של הקריירה האקדמית שלהם הם בחרו להיענות לבקשת מדינת ישראל ולשוב אליה בכדי להתמנות למשרתי ציבור. אין ספק כי הניסיון והיכולת המקצועית שצברו בארה"ב משדרגים את מעמדה ויוקרתה של ישראל בתחומי עיסוקם, הכלכלה והמשפט.

---

¹²⁰ קרן פילנתרופית פרטית העוסקת בין היתר בחיזוק הקשר של ישראל עם הקהילה היהודית בארה"ב.

[/https://israel.rudermanfoundation.org/he](https://israel.rudermanfoundation.org/he)

¹²¹ שירה רודרמן. מוחות בורחים? זו לא בריחה - זה פוטנציאל להשבה. דה מרקר, אוקטובר 2018. אוחזר מתוך:

<https://www.themarker.com/news/education/1.6584684>

ישראלים רבים מעוניינים לשמר את הזהות הישראלית והיהודית שלהם בתפוצה. כפי שנאמר לעיל, הישראלים מתקשים להתחבר לקהילה היהודית המקומית והקושי להנחיל את הזהות הישראלית לדור הבא, שכבר אינו גדל בישראל, נעשה לקשה במיוחד. אחוזי ההתבוללות הגבוהים בקרב הישראלים בתפוצה מעידים על כך. קושי זה יכול לשמש כהזדמנות למדינת ישראל ליצירת קשר עם אזרחיה שבתפוצה: בין אם על ידי הקמת סניפים של תנועות נוער ישראליות, כפי שכבר מתרחש בלא מעט מקומות, ובין אם על ידי שליחים של הסוכנות וארגונים נוספים לחיזוק הקשר בין ישראל לישראלים שבתפוצה. היו שהציעו למדינת ישראל לפתוח בתי ספר בארה"ב בסבסוד חלקי של המדינה, שתילמד בהם תכנית לימודים ציונית ישראלית.¹²² דוגמאות אלו ורעיונות נוספים יכולים להוביל לירידה במתח אל מול מדינת ישראל, שלעיתים מלווה את העזיבה. הזהות הישראלית תתחזק ואופציית החזרה לארץ תהפוך לריאלית יותר, הן למהגרים והן לילדיהם שכבר נולדו מחוץ למדינת ישראל.

אחרי יותר מ-70 שנה שבהם מדינת ישראל עברה טרנספורמציה ממדינה ענייה הקולטת פליטים למעצמה כלכלית וביטחונית, נדמה שהביטחון העצמי הישראלי צריך להיות איתן גם אל מול הישראלים שבתפוצה.

---

¹²² הרב דוד לאו. מדינת ישראל, הקימי בתי ספר ממלכתיים בארה"ב. YNET, מרץ 2017. אוחזר מתוך: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4931970,00.html>

מדינת ישראל ואזרחי ישראל צריכים להושיט להם יד ולבנות להם גשר,
הן לזהות הישראלית והן לאפשרויות חזרה עתידית לישראל, עבורם
ועבור ילדיהם.